

SIGISMUNDOVA ODMAZDA PREMA HORVATIMA I POKUŠAJ POKORAVANJA BOSANSKOG KRALJEVSTVA

PAVO ŽIVKOVIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 949.713+949.715+943.9"15": 929 Sigismund
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno 1989-03-07
Received

Pitanju odnosa Sigismunda i Bosne pod konac XIV. i u prvoj polovici XV. stoljeća poklonjeno je dosta pažnje. Sva dosadašnja saznanja o pojedinim pitanjima međusobnih odnosa (stradanja porodice Horvati, prva i druga dobojska bitka kao i takozvana dobojska bitka) ostala su uskraćena za potpuno rasvjetljavanje navedenih problema. Ovim radom željeli smo pomoću novopronađenih izvora malo više osvijetliti navedene probleme i otkloniti dosadašnja nesuglasja.

Posebna pažnja u ovom radu poklonjena je prvoj dobojskoj bitki 1394. godine, drugoj dobojskoj bitki 1408. godine kao i takozvanoj dobojskoj bitki sredinom kolovoza 1415. godine. Nakon prve bitke i stradanja porodice Horvati bosanski kralj Stjepan Ostoja morao se, prema odredbama takozvanog »Dakovačkog ugovora«, odreći prevlasti nad Dalmacijom i Hrvatskom.

Drugom dobojskom bitkom 1408. godine nije stradao kralj Stjepan Tvrtko II. Tvrtković, kako je to naša i stana historiografija iznosila. On je na položaju kralja još i na početku naredne godine.

Treće pitanje, koje je u ovom radu dobilo najveći dio prostora, je takozvanu dobojska bitka 1415. godine. U našoj i stranoj historiografiji bila su podijeljena mišljenja oko točnog datiranja kao i mjesta odigravanja tog događaja. Ovim radom pokušali smo otkloniti daljnja nagadanja i sumnje. Utvrdili smo, na osnovi jednog malo poznatog izvora, da se ona odigrala sredinom kolovoza 1415. godine, oko svetkovine Uznesenja Blažene Djevice Marije. Mjesto odigravanja te bitke ne bi se moglo reći da je Dobojski. Prije se to moglo desiti u dolini Lašve, dokle je doprla ugarska vojska.

Preostali prostor posvećen je u radu zadnjim godinama vladavine Sigismunda i njegovoj takozvanoj balkanskoj politici, gdje je opet dominiralo pitanje Bosne i pokušaja njegova krunjenja za kralja Bosne.

Vladavina ugarskoga i hrvatskog kralja Sigismunda bila je posebno značajna i za Bosnu i za hrvatske zemlje s kraja XIV. i u prvoj polovici XV. stoljeća. Značajna je, pored ostaloga, i zbog toga što je u njegovo vrijeme izbio na površinu žestok sukob s hrvatskom vlasteoskom familijom Horvati te sukob sa Bosancima. Ostavili su oni vidnih tragova na unutrašnje prilike i odnose kao i odnose Ugarske i hrvatskih vlasteoskih familija te Ugarske i Bosne. Sigismundovi učestali upadi na teritorij bosanskog kraljevstva proizrokovali su unutrašnja kolebanja i traženje čvršćih oslonaca za borbu protiv Ugarske. Bosanci su taj oslonac potražili na Porti, što je dalo mogućnost Turcima da se sve više počnu uplitati u unutrašnje stvari Bosne.

Razmatranje problema odnosa Ugarske na jednoj strani i hrvatskog plemstva i Bosanaca na drugoj umnogome će pripomoći rasvjetljavanju posljedica ugarskih i turskih prodora u ove krajeve. Posljedice loših odnosa bile su nesagledive, kako po Bosnu tako i za hrvatsku feudalnu porodicu Horvate, pa i ostale zemlje hrvatskih feudalnih porodica krajem XIV. i u prvj polovici XV. stoljeća.

Pitanju odnosa Sigismunda i hrvatske vlasteoske porodice Horvata, kao i odnosima ugarskog kralja sa Bosancima, u dosadašnjoj našoj i stranoj literaturi dato je dosta prostora. Tim problemom se bavila, i još uvijek se bavi, i mađzarska historiografija.¹ Nešto više pažnje i prostora tom problemu posvećeno je i u brojnim monografijama istaknutijih osoba bosanske i hrvatske povijesti toga vremena.² Izvori koji govore o tom problemu brojni su, ali su razasuti po mnogim arhivima i zbirkama objavljenih izvora. Poneki podatak iz te problematike može se naći i u kronikama i pismima. Dobar broj tih podataka do danas je više puta korišten, ali nažalost ne baš pravovajljano. Zbog toga je i došlo do manjih ili većih nedoumica oko rasvjetljavanja pojedinih događaja kako u domaćoj tako i stranoj historiografiji. Namjera nam je da pokušamo, koliko nam to vrela budu dozvoljavala, da barem donekle otklonimo te nejasnoće i nedoumice.

Smrću kralja Ludovika I. Anžuvina, 1382. godine, započinju u Ugarskoj unutrašnji sukobi i borbe oko prevlasti. Jedan od pretendenata na ugarski prijestol je i Karlo Drački, pripadnik anžuvina. Pod sam kraj XIV. stoljeća sukobi u Ugarskoj ulaze u najkritičniju fazu i doseći će kulminaciju ubojstvom Karla Dračkog i kraljice Elizabete.

Najveći protivnici kraljice Elizabete i njene kćeri Marije u Hrvatskoj bili su Horvati. Zagrebački biskup Pavao Horvat u suglasnosti sa svojim istomišljenicima poziva Karla Dračkog, inače rođaka umrlog kralja Ludovika I, da prijede Jadran i dođe na ugarski prijestol, na kome su se već nalazile maloljetna kraljica Marija i njena majka Elizabeta. Karlo Drački se doista odazvao ovom pozivu Horvata i ubrzo došao u hrvatske zemlje. Pod pritiskom domaćeg plemstva kraljice su se složile da Karlo Drački bude krunjen za kralja ugarskog i hrvatskog kraljevstva a onda su ubrzo nakon toga organizirale mučko ubojstvo novoizabranog kralja.

¹ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, Beograd, 1964; V. Klaić, *Povijest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb, 1882; V. Ćorović, *Historija Bosne*, I, Beograd, 1940; K. Jireček - J. Radonić, *Istorija Srba*, II, Beograd, 1952; V. Klaić, *Povijest Hrvata*, II, Zagreb, 1901; T. Smičiklas, *Povijest Hrvata*, II, Zagreb, 1898; E. Windeke, *Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigismunds*, ed. W. Altmann, Berlin, 1893; J. Thurczay, *Cronica Hungarorum*, e. Schwandtner, Scriptores rerum hungaricarum, I, Viadobonae, 1748.

² F. Šišić, *Hercege Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, Zagreb, 1902; A. Ivić, »Radosav Pavlović, veliki vojvoda bosanski«, *Letopis Matice srpske*, 245, 1-32, 246, 24-48, Novi Sad, 1907; J. Radonić, »Der Grosswoiwode Sandalj Hrančić«, *Archiv für slawische Philologie*, XIX, Berlin, 1897, 381-466; J. Radonić, »O knezu Pavlu Radenoviću«, *Letopis Matice srpske*, 212, sv. 2, Novi Sad, 1902; S. Ćirković, *Herceg Stefan Vukčić Kosača i njegovo doba*, SANU, Posebna izdanja, Odeljenje društvenih nauka, knj. 48, Beograd, 1964.

Smrt Karla Dračkog izazvala je u Ugarskoj i Hrvatskoj otvoreni rascjep koji su, čini se, željeli da iskoriste Horvati i bosanski kralj Stjepan Tvrtko I. Kotromanić. U Hrvatskoj je bosanski kralj otvoreno podržavao Sigismundove i kraljičine protivnike. Stjepan Tvrtko I. nije odmah iskoristio ukazanu mu priliku za teritorijalno širenje bosanskoga kraljevstva. Tek kad se Sigismund Luksemburški 1387. godine okrunio za kralja ugarskoga i hrvatskog kraljevstva, započeo je Stjepan Tvrtko I. ozbiljniju vanjsku politiku Bosne prema Hrvatskoj i susjedstvu. Kako je težište aktivnije vanjske politike usmjerio na Dalmaciju, akcije na sjeveru zemlje povjerio je hrvatskoj velikaškoj porodici Horvati. Najprije im je dao dozvolu da na njegovu teritoriju mogu podići jedno veće utvrđenje. Bio je to Dobor, koji je trebao da posluži kao polazište za njihova daljnja nadiranja u Ugarsku.

Vojne akcije te velikaške porodice, koje su bile uperene protiv Sigismunda i kraljica, nakratko su bile prekinute zbog zauzetosti Horvata u ratu protiv Turaka što se vodio na teritoriju srpske države. Njihovu zauzetost i odsutnost iskoristio je mačvanski ban Nikola Gorjanski Mlađi, pa je s vojskom počeo napadati istočne dijelove Bosne. Tom prilikom je od bosanskoga kralja Stjepana Tvrtka I. uspio preteti zemlje u Semberiji oko Bijeljine.³ Prodori Nikole Gorjanskog Mlađeg uglavnom su se i završavali u istočnoj Bosni. Tek je poraz ugarske vojske 1390. godine zaustavio njihova daljnja nadiranja u Bosnu, barem za neko vrijeme.

Pobjeda što ju je izvojevao Stjepan Tvrtko I. nad Madžarima uvjetovala je izvjesne promjene i u reorganizaciji uprave. Bosanski je kralj Ivaniša Horvata imenovao svojim namjesnikom u Hrvatskoj, umjesto Vlatka Vukovića koji je tu funkciju obnašao ranije. U isto vrijeme spominje se Pavao Klešić kao »...vaivode regni Croatiae et aliis nostris fidelibus presentibus et futuris in regnis nostris Dalmatiae et Croatiae constitutis...«⁴

Sigismund je bosanskoga kralja proglasio otimačem svojih posjeda, no uprkos toj činjenici nije se sa njim sukobio. Štoviše započeo je sa Stjepanom Tvrtkom I. Kotromanićem pregovore o miru. Pregovori su kratko trajali, pored ostaloga i zbog naglih promjena do kojih je u Bosni došlo. U proljeće, oko 10. ožujka 1391. godine, umro je iznenada Stjepan Tvrtko I. Njegova smrt bitno je utjecala na ugarskog kralja i njegovo držanje prema Bosancima. Čim je saznao za Tvrtkovu smrt, Sigismund se požurio da vojno intervenira u Bosni. Osnovna mu je nakana bila da se domogne i bosanske krune. Zauzetost na drugim stranama natjerala ga je da planirani pohod na Bosnu odgodi za neko drugo vrijeme, za jesen 1391. godine.

Na bosanski prijestol nakon smrti Stjepana Tvrtka I. došao je najstariji član kuće Kotromanića, Stjepan Dabiša, po volji bosanske vlastele. Promjenu na bosanskom prijestolju pokušao je osujetiti ugarski kralj koji u jesen 1391. priprema napad na Bosnu. Planiranom pohodu imao je namjeru dati

³ G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, X/4, Budae, 1829, 665.

⁴ *Napretkova Poviest BiH*, Sarajevo, 1942, 342.

križarsko obilježje, radi uništenja tamošnjih heretika. Od rimskoga pape Bonifacija IX. zatražio je da podijeli oprostajnice svim sudionicima toga rata. U pismu što mu ga je opremio optužuje bosanske heretike, članove »Crkve bosanske«, da ugrožavaju njegove posjede u Hrvatskoj i Dalmaciji. Ostaje nepoznato da li je Sigismund iskoristio raspoloženje rimskoga pape za organiziranje jednog takvog pohoda na Bosnu. Do sukoba sa Bosancima sasvim sigurno je moralo doći. Najbolje to potvrđuju neke darovnice učinjene od strane ugarskoga kralja godinu dana nakon planiranih vojnih akcija. U tim darovnicama, učinjenim za neke ugarske velikaše, spominju se njihove velike zasluge u posljednjem ratu sa Bosancima.⁵ Ako je do rata i došlo, nije on dugo trajao. Već u proljeće naredne 1392. godine došlo je do izmirenja Sigismunda i Bosanaca.

Nagli zaokret u odnosima između ugarskoga kralja i Bosanaca uslijedio je na kraju te godine, kada je Sigismund za hrvatskoga bana imenovao Ivana Frankopana, ljutog neprijatelja obitelji Horvat. U međuvremenu je došlo do približavanja i velikog vojvode Hrvoja Vukčića ugarskom kralju, što je neminovno vodilo zaoštavanju njegovih odnosa s porodicom Horvati, koji su u to vrijeme još uvijek prisutni u Bosni u tvrdom Daboru. Očekivana neprijateljstva između Hrvoja Vukčića i Horvata na kraju su ipak izostala. Zaključujemo to po jednom događaju koji je uslijedio odmah nakon prepirki. Našli su se oni zajedno na jednoj povelji Stjepana Dabiše, i to jedan pored drugoga, samo mjesec dana nakon što je Hrvoje sa Sigismundom sklopio sporazum o vjernosti i vjernoj službi u kolovozu 1393. godine.⁶ I naredne godine (1394) borave njih dvojica zajedno na dvoru kralja Stjepana Dabiše gdje se održava bosanski »stanak«. Na njemu se uveliko raspravljalo o ratu s Mađžarima. Tom prilikom bio je razraden i plan napada na ugarske posjede u Slavoniji.

Primirje sklopljeno između ugarskoga kralja i Bosanaca u proljeće 1392. godine još uvijek je na snazi i tijekom 1393. godine. Prvi koji je prekršio primirje bio je vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić, odbivši da izvršava uzete obaveze vjernosti prema ugarskom kralju koje je primio u kolovozu 1393. godine.⁷ Ovaj gest velikog vojvode poslužio je Sigismundu kao dovoljan razlog da se obračuna s njim i drugim neposlušnim Bosancima. U proljeće 1394. godine spremao je on veliku vojsku s kojom će napasti na Bosnu. Plan vojnih akcija bio je usmjeren na Donje Krajeve u kojima je gospodario Hrvoje Vukčić-Hrvatinić.

Ni Bosanci nisu sjedili skrštenih ruku. Na dvoru kralja Stjepana Dabiše okupili su se krupni feudanci na »stanak« na kome se raspravljalo o plani-

⁵ Sigismund je nešto kasnije (1401. godine) nagradio ostrogonskog nadbiskupa Ivana Kanižaja i njegovu braću Nikolu i Stjepana za vjernu službu u vremenu od 1389. do 1397. godine. Između ostaloga ugarski kralj spominje Ivanovu zaslugu za trijumf ugarske vojske kod Dabora u Usori. (F. Šišić, »Nekoliko isprava iz početka XV stoljeća«, *Starine JAZU*, 39, Zagreb, 1938, 129-320, 146.)

⁶ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, 173.

⁷ S. Ćirković, »O Đakovačkom ugovoru«, *Istorijski glasnik*, 1-4 (1962), 3-11, 11.

ranim vojnim akcijama uperenim protiv Madžara. Odluka donesena na »stanku« predviđala je da se napadnu ugarski posjedi iz dva pravca. Jedan dio bosanske vojske plan svojih vojnih akcija usmjerio je na Dalmaciju, dok je drugi dobio zadatak da se okuplja u Usori u utvrđenom Doboru, otkuda će poći na sjever. Ovu drugu vojsku bosansko-hrvatsku predvodit će Ivaniš Horvat potpomognut bosanskim i slavonskim vojnim odredima. Da bi Horvatova vojska mogla usmjeriti svoje akcije na Slavoniju, najprije je trebalo premostiti rijeku Savu. Predviđeno je bilo da u slučaju potrebe i nužde Horvatovoj vojsci u pomoć pritekne i sam bosanski kralj Stjepan Dabiša.

Vijest o planiranim vojnim akcijama Bosanaca i Horvata doprla je i do samoga Budima. Tamo je ona uznemirila ugarskoga kralja, a reklo bi se još više slavonskoga bana Nikolu Gorjanskoga Mladeg. On je odmah pohitao na ugarski dvor da se požali kralju Sigismundu na opasnosti koje im prijete. Uvjeravao je Sigismunda da su njegovi posjedi u Slavoniji do temelja uzdrmani i ugroženi od Horvata i Bosanaca.

Pripreme za rat obostrano su tekle i na početku 1394. godine. U proljeće te godine Ivaniš Horvat sa vojskom boravi u Doboru. Tu se okupljao i preostali dio vojske koji je trebao poći u rat protiv Madžara. Utvrđenom Doboru se približavao i sam bosanski kralj okružen kraljevskom svitom. Napustio je kraljevski dvorac u Sutjesci i preselio se u Trstivnicu, kako bi bio što bliže poprištu događaja, pa u slučaju nužde i u rat se uključio.

Kad je Sigismund saznao za planove Bosanaca i Horvata, spremio je dvojicu svojih poslanika na bosanski dvor, da tamo razgovaraju s kraljem Stjepanom Dabišom. U ugarskom poslanstvu bili su: Petar Gyulahazi i mačvanski ban Ivan Maroth (Morović). U započetim razgovorima vođenim na dvoru Stjepana Dabiše počela su međusobna optuživanja između ugarskih poslanika i članova porodice Horvati. Stjepan Dabiša je odbio sve ugarske optužbe izrečene na račun Horvata i Bosanaca. Posebno se branio od optužbi zbog Horvata, pravdajući se da je on kralj bosanskoga kraljevstva, a i Horvati su velmože tog kraljevstva. Nakon obostrano izmijenjenih vrlo oštih riječi bosanski kralj je otpustio ugarsko poslanstvo, što je vodilo još većem zaoštavanju međusobnih odnosa i prijetilo da svakoga časa preraste u otvoreni rat.

Još u vrijeme pregovora i optuživanja do kojih je došlo na dvoru kralja Stjepana Dabiše kod utvrđenog Dobora sakupljala se vojska za planirane vojne akcije protiv Ugarske. Ugarski kroničar Janoš Thuroczy spominje da se u toj vojsci zatekao pored ostalih i knez Berislav sa četom dalmatinskih konjanika koji je došao da pomogne Horvatima. Prema bilješkama spomenutog kroničara iz Bosne su u tom ratu trebali da sudjeluju vojni odredi Dobroslava Divoševića i Tvrdislava Tuice a iz gornje Slavonije: Jaroslav Isović i Mikac Prodavić sa svojim odredima.

I ugarski kralj se spremao za vojne akcije protiv Bosanaca i Horvata. U dobro provedenim pripremama spustio se Sigismund do Đakova, odakle je trebao s pojačanom vojskom krenuti na jug preko Save do Dobora gdje su se zabarikadirali buntovnici Horvati. Očekivalo se da će njegove vojne akcije

započeti najkasnije do kraja lipnja 1394. godine. Kad je Ivaniš Horvat saznao za Sigismundove namjere, opremio je Mikca Prodavića s vojnom pratnjom u susret Madžarima. Trebao se uvjeriti u istinost tvrdnji koje su do njega doprle. Mikac Prodavić se vrlo brzo vratio u Dobor i izvijestio Ivaniša Horvata da su im Madžari za petama. Svaki čas bi se oni mogli pojaviti pred utvrđenim Doborom. Kako je Ivaniševa vojska brojala jedva nešto oko 6.000 vojnika, nije se mogla suprotstaviti mnogo nadmoćnijem neprijatelju, koji je prema procjeni kroničara J. Thurocyja raspolagao s oko 30.000 vojnika i konjanika. Morao se Ivaniš Horvat za pomoć obratiti bosanskom kralju Stjepanu Dabiši. Od njega je bosanski kralj bio udaljen oko pet sati hoda. Zbog te udaljenosti Horvati nisu smjeli kasniti ni časa. Na dvor Stjepana Dabiše od strane Horvata bio je upućen knez Berislav. Ovaj je bosanskog kralja trebao upoznati sa svim pojedinostima ugarskih napada i njihovim vojnim potencijalom. U taboru Horvata se strahovalo da bi ugarske čete mogle najkasnije za dva dana prijeći Savu i stići pred utvrđeni grad Dobor. Zbog toga su odlučili da sami pružaju otpor do dolaska poslanika Berislava i eventualne pomoći bosanskoga kralja.

U tom iščekivanju i pripremama konačno se vratio i knez Berislav, ali ne baš s ohrabrujućim vijestima. Očekivana pomoć i podrška bosanskoga kralja ovoga puta je izostala. Stjepan Dabiša je odlučio da ostane tamo gdje je boravio sa svitom, u Trstivnici, i da ne sudjeluje u vojnim akcijama. Ostaje nedovoljno jasan ovakav stav bosanskoga kralja, to više kad se zna da je obećao pružiti pomoć Horvatima i sam sudjelovao u razradi vojnih planova napada na ugarske posjede. Čini se da je on već tada promijenio politiku prema Horvatima.

Bosanski kralj je izvijestio kneza Berislava da se Horvati ovoga puta sami moraju oduprijeti ugarskom kralju i vojsci te da se sami snalaze kako znaju i umiju. On ih je dosta pomagao i više nema namjere to činiti. Na nesreću Bosanaca ni turski sultan Bajazit, za koga spomenuti ljetopisac J. Thuroczy kaže da je bio naklonjen Bosancima, nije im mogao pomoći, jer je bio zauzet unutrašnjim nemirima koji su potresali Tursko Carstvo.

I dok je knez Berislav prenosio izvješće Stjepana Dabiše, s obližnjih kula stražari su javili da se približava nepregledna ugarska vojska koja je već nadomak Doboru. Istu vijest su zatim potvrdili i konjanici koji su bili spremniji kao izvidnica. Okupljenim vojnicima obratio se Ivaniš Horvat saopćivši im vijest da bosanski kralj nema namjere priteći im u pomoć. Svi su bili zaprepašteni. U tom općem iznenađenju i zaprepaštenju pale su i prve optužnice za izdaju, upućene na adresu kralja Stjepana Dabiše. Učinili su to najprije župan Tuica i knez Dobroslav Divošević. U strahu i metežu neki su od Horvatovih vojskovođa predlagali da bi bilo najbolje zatvoriti se u utvrđenje i otuda se braniti, što je Ivaniš Horvat odbio s obrazloženjem da bi to bilo pogubno za njih i sve Bošnjake. Pravi i jedini izlaz je povući se pred nadmoćnijim neprijateljem i napustiti Bosnu isto onako kako je kralj Stjepan Dabiša napustio njih.

Vojska Ivaniša Horvata počela se razilaziti na razne strane. Ni jedna od Horvatovih četa nije se usudila povlačiti dolinom Bosne jer je to bio najopasniji put. Vrlo brzo je s Doborskog polja nestalo svih šatora koji su bili razapeti za vrijeme taborovanja Horvatove vojske u iščekivanju obračuna s Mađžarima. Za kratko vrijeme bila je ispražnjena sva doborska tvrđava. Posljednji je iz nje izašao ban Ivaniš Horvat sa svojom pratnjom u kojoj su bili: banica Vladislava, sin Nikola i njegov brat biskup Pavao. Horvati su se povukli u planinu Vučjak, otkuda su se namjeravali prebaciti u Dalmaciju a onda u Napulj.

I tek što su i posljednji bjegunci uspjeli da napuste Dobor, pred tvrđavu su stigle ugarske čete predvođene kraljem Sigismundom. Među ugarskim vojnicima prednjačili su pješaci i konjanici s lakim i teškim naoružanjem koje je bilo potrebno za osvojenje tvrđave. U pratnji ugarskog kralja bili su i neki ugledni ugarski dostojanstvenici: Nikola Kanižaj s bratom Stjepanom, kao i hrvatski ban Nikola Gorjanski Mladi s bratom Ivanom, koji je bio i zapovjednik ugarske vojske pri napadu na utvrđeni Dobor.

Čim je Sigismund vidio da su buntovnici pobjegli iz utvrde, naložio je vojnicima da pođu u potjeru za njima, jer ih je želio imati, žive ili barem mrtve. Ban Nikola Gorjanski Mladi uputio je svoje odrede u više pravaca. Jedan dio njegovih četa prešao je rijeku Bosnu i krenuo u potjeru jer je on računao da su Horvati pobjegli put Srbije da tamo potraže spas i utočište. Drugi dio njegove vojske uputio se dolinom Bosne pretpostavljajući da su Horvati možda krenuli u tabor bosanskoga kralja, dok je treći dio pošao u planinu Vučjak smatrajući da je to jedini put kojim su Horvati mogli potražiti spasa. Glavnina ugarske vojske, s kraljem Sigismundom na čelu, utaborila se u doborskoj tvrđavi i oko nje, prostranoj poljani u podnožju utvrde uz rijeku Bosnu. U sredini podignutog tabora razapeo je svoj šator ugarski kralj Sigismund. U njemu je započelo slavije velike pobjede nad buntovnicima i neposlušnim Bosancima. Dobor i njegova okolina pao je u ruke ugarskoga kralja. Tu je Sigismund očekivao dolazak bosanskoga kralja Stjepana Dabiše, da mu se pokori i moli oprost.

I zaista na dolazak Stjepana Dabiše nije trebalo dugo čekati. Najprije je kao njegova prethodnica došao poslanik Mladen Stančić. Dobio je on zadatak da ispita raspoloženje ugarskoga kralja oko davanja oprosta i obezbjeđenja sigurnoga puta za njegov povratak u bosanski tabor. Pošto je dobio pozitivne odgovore, vratio se Mladen Stančić na dvor kralja Stjepana Dabiše. Sa sobom je donio pozitivan odgovor da se kralj Stjepan Dabiša može bezbjedno vratiti u Usoru gdje je bila utaborena njegova pratnja. Nakon svega toga mogao je on krenuti u Dobor da tamo pregovara s ugarskim kraljem. Ovaj postupak Stjepana Dabiše izazvao je gnjev bosanske vlastele. Njegova odluka dala je mogućnost ugarskome kralju da kod Dobora uz prisustvo bosanskoga kralja proslavi dvije velike pobjede, jednu vojnu i drugu političku. I jedna i druga, moglo bi se reći, postignute su bez krvoprolića i borbe. Obje pobjede dale su Sigismundu mogućnost da sa Stjepanom Dabišom sklopi za Bosance poražavajući mir, što mu velmože nisu nikako mogle oprostiti.

U Doboru je Stjepana Dabišu dočekaao ugarski kralj u prisustvu krupnih ugarskih magnata i prelata. Najprije mu je oprostio počinjeno djelo i »nepravdu« a onda ga primio kao svoga vazala. I dok su oni razgovarali, u tvrdu avu je stigao Ivan Gorjanski Mladi sa svojom četom vodeći zarobljene Horvate i njihovu pratnju: Ivaniša, biskupa Pavla, banicu Vladislavu, Mikca Prodavića i Jaroslava Isovića. U krvavim borbama na Vučjaku njih su zarobile čete Stjepana Šimontornja.

Kako je u borbama na planini Vučjaku izginuo velik broj Horvatovih vojnika, to je biskup Pavao, da bi izbjegao daljnje krvoproliće, naložio preostalim vojnicima da obustave borbu i da se predaju ugarskim četama. Bio je to pogubni čin za sve Horvate pa i za samoga biskupa. Znalo se što ih čeka na ugarskom dvoru.

Ugarski kralj se nije dugo zadržao u Doboru. Munjevita pobjeda nad Horvatima dala mu je mogućnost da napusti ovaj kraj vrlo brzo. Odlučio je krenuti put Đakova. Sa sobom je vodio zarobljene Horvate koje je čekala surova kazna i odmazda za neposlušnost i izdaju.⁸ Napuštajući Dobor Sigismund izda nalog da se tvrđava spali i na taj način uništi i posljednji trag buntovničkog gnijezda.

Sama dohorska bitka, slom Horvata pa i samih Bosanaca na čelu s kraljem Stjepanom Dabišom potrajala je vrlo kratko. Za svega osamnaest dana sve je bilo gotovo. Od 23. lipnja 1394. godine, kada je Sigismund boravio u Pečuhu, pa najkasnije do 11. srpnja iste godine, kada je Stjepan Dabiša izdao povelju za Vukmira Semkovića,⁹ sudbina Bosne i Horvata bila je riješena.

Historijski izvori koji govore o samoj dohorskoj bitki i vremenu neposredno nakon nje navode nas na zaključak da je do mirenja dvojice kraljeva, Sigismunda i Stjepana Dabiše, sasvim sigurno moralo doći nakon stradanja Horvata. Mogu to posvjedočiti i Sigismundove isprave izdate za porodicu Gorjanski i Kanižaj. U tim poveljama se između ostaloga kaže: »...ipsum castrum (Dohor) concremari et tandem itinerem redigi fecimus et favilam ad quem etiam locum Dabissa rex Bozne ex pretitulati Nicolai militaris hominis induccione in nostris maiestatis conspectum veniens se et suos Boznenses nostris dominio et decioni subjugavit...«¹⁰ Pod razrušenim Doborom i Stjepan Dabiša se morao pokoriti ugarskome kralju. Prema sporazumu sklopljenim sa Stjepanom Dabišom, Sigismund je natjerao Bosance da ga prime za bosanskoga kralja nakon smrti legitimnog kralja. Osim toga, bosanskoga kralja je natjerao da se zvanično odrekne prava na Hrvatsku i Dalmaciju. Prema odredbama sporazuma Stjepan Dabiša je bio od strane ugar-

⁸ Svakog od zarobljenika čekala je smrtna kazna. Nju su jedino izbjegli biskup Pavao i Nikola sin Ivaniša Horvata. Biskup Pavao je izgnan iz svih ugarskih i hrvatskih zemalja.

⁹ S. Ćirković, »O Đakovačkom ugovoru«, 7.

¹⁰ G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae*, X/4, 666.

skoga kralja uključen u ugarsku velikašku hijerarhiju. Dobio je dostojanstvo župana Šomođske županije.¹¹

Nakon što je sredio račune s ugarskim kraljem Sigismundom, preuzimajući vazalne obveze prema ugarskoj kruni, Stjepan Dabiša se povukao iz Dobra na jug zemlje. Vidimo ga u proljeće 1395. godine u Humu, gdje se razbolio i zatražio od Dubrovčana liječnika. Tamo je iste godine ujesen, 8. rujna, i umro.

Njegova smrt još jednom je izbacila na površinu pitanje nasljeđivanja kruna a samim tim i pitanje odnosa Bosne i Ugarske. Novi sukob poprimit će još šire razmjere za vrijeme njegovih nasljednika uskraćivanjem prava ugarskom kralju Sigismundu koji se želio okruniti bosanskom krunom.

Čim je saznao za smrt Stjepana Dabiše, požurio je Sigismund da realizira odredbe takozvanog »Dakovačkog sporazuma«. Potkraj 1395. godine boravi on u Srijemu, u neposrednoj blizini bosanskih granica. Ugarski velikaši koji su podržavali njegovu nakanu da se kruni bosanskom krunom, odlučili su da s njim krenu na Bosnu. Tamo su se u sklopu posljednjih zbivanja (borbe oko prijestolja) pojavile dvije struje: jedna koja je podržavala namjere ugarskog kralja i druga koja se grčevito borila protiv Sigismunda i njegovih planova.

Svoje namjere ulaska u Bosnu Sigismund nije ostvario, već se iz Srijema vratio u Budim radi planiranih vojnih akcija u Italiji. Ni situacija u samoj Ugarskoj nije mu išla na ruku za poduzimanje bilo kakvih akcija u Bosni. Tamo su sve više počele djelovati pristalice napuljske dinastije, a uz sve to zaprijetila je i opasnost od Turaka.

Sigismund je bio dosta zauzet pripremama za rat s Turcima, koji su sve više prodirali s juga. Sve te okolnosti su ga natjerale da barem privremeno odustane od planirane nakane krunjenja bosanskom krunom. Bosanska su vlastela iskoristila njegovu zauzetost i na prijestol uzvisila Jelenu, udovicu kralja Stjepana Dabiše, koja vlada od 1395. do 1398. godine, poznatija u bosanskoj povijesti kao Jelena Gruba. Vladavina te kraljice protekla je bez većih potresa i uznemiravanja od strane sjevernog susjeda. Period Jelenine vladavine obilježen je daljnjim jačanjem krupnih bosanskih feudalaca, kojima je ona stvarala prostor za još veće bogaćenje i jačanje svojom nemogućnosti da kontrolira situaciju u zemlji. Štoviše ona je velmožama dijelila obilate privilegije i darovnice koje su ih još više snažile.

Sigismundovu zauzetost u ratu s Turcima iskoristili su bosanski feudalci za teritorijalno širenje vlastitih posjeda. To se prije svega odnosi na vojvodu Hrvoja Vukčića koji postaje otvoreni neprijatelj ugarskoga kralja.

Najnovija promjena do koje je u Bosni došlo dala je mogućnost Sigismundu da ponovno intervenira. U Bosni je, naime, nesposobnu kraljicu

¹¹ Naslućujemo to iz jedne povelje u kojoj se spominje da je nakon smrti kralja Stjepana Dabiše ostalo upražnjeno mjesto župana navede županije. (G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae*, X/4, 276.

Jelenu naslijedio Stjepan Ostoja (1398-1404. godine). U toj promjeni glavnu riječ je vodio vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić. Sigismund se spremao da u Bosni promijeni situaciju u svoju korist i pokuša sebi osigurati krunu i bolje pozicije. Dok je još bio biran za bosanskoga kralja Stjepan Ostoja se nalazio u Humu, daleko od središta bosanske kraljevine. Bilo je očekivati da će novi bosanski kralj odmah poći na sjever, ali ga je u tome spriječila nova ugarska opasnost. Da je strah Bosanaca bio doista opravdan, pokazalo se vrlo brzo. Pošto je saznao za najnoviju promjenu na bosanskom prijestolju, Sigismund se sprema da tamo vojno intervenira i konačno učini kraj svakoj neizvjesnosti. U toku ožujka 1398. on boravi u Dakovu, u blizini bosanskih granica. Nije se znalo kojim putem će ugarski kralj s vojskom napasti Bosnu. Očekivalo se da će to biti najprije dolinom Bosne, ali je ugarski kralj unekoliko izmijenio plan napada. Ovoga puta vojne akcije su usmjerene na zapadnu Bosnu, opet na zemlje kojima je gospodario vojvoda Hrvoje Vukčić. Ugarska vojska je tom prilikom prodrla do samog Vrbaškog grada koji je uspjela zaposjesti, ali samo nakratko, jer je grad Hrvoje uspio vratiti u svoje ruke.

Dok je ugarski kralj s vojskom nadirao dolinom Vrbasa, bosanski kralj Stjepan Ostoja je usmjerio svoje vojne akcije na sjever, u Usoru, očekujući da će Sigismund tamo započeti sa napadima. Vojska Stjepana Ostoje kretala se dolinom Bosne i zaustavila se u Lišnici,¹² gdje se zadržala neko vrijeme.

U vojnim akcijama što ih je poduzeo Sigismund nije postigao neke značajnije rezultate; povukao se iz Bosne već u kolovozu 1398. godine. Njegov povratak iskoristio je vojvoda Hrvoje Vukčić i sa svojim četama upao u župu Dubica, koju je uspio osvojiti i priključiti svojim posjedima. Njom je gospodario skoro pune tri godine.

Sigismund je u vojnim akcijama na Bosnu tijekom 1398. godine spremio još jednu vojsku, ali, nažalost, o njenim uspjesima i akcijama nismo u mogućnosti ništa konkretnije reći zbog pomanjkanja vrela. I taj pokušaj ugarskog kralja da zagospodari Bosnom završio se, rekli bismo, neuspješno. Stjepan Ostoja zajedno s bosanskim velmožama spremno je dočekao ovaj ugarski napad i obadva uspješno odbio.

Očekujući nove ugarske napade bosanski kralj Stjepan Ostoja i na početku 1399. godine boravi u Usori. Zajedno s njim tamo su i istaknutije bosanske velmože: vojvoda Hrvoje, Sandalj Hrančić, knez Pavao Radenović, tepčija Batalo, Vlatko Tvrtković, Vukašin Milatović, vojvoda Pavao Klešić i drugi. Sve ih poimenično nalazimo upisane kao svjedoke na povelji Stjepana Ostoje koju podaruje Dubrovčanima 15. siječnja 1399. godine. Povelja je izdana: »...na Usori na slavnjoj našoj vojsci u Lišnici...«¹³ O boravku kralja Stjepana Ostoje tamo, na samom početku 1399. godine, govore i neke

---

¹² Riječ je o Ostojinoj povelji iz 1399. godine, izdatoj u Lišnici u Usori. Ako bismo željeli pobliže ubicirati navedeno mjesto, tragovi nas vode na istoimenu pritoku Bosne iznad Usore. (Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*, I/1, Beograd - Srem. Karlovci, 1929, 420-423.)

¹³ *Povelje i pisma*, I/1, 423-424.

dubrovačke vijesti. Šaljući svoje poklisare u Bosnu dubrovačka vlada im nalaže da prate bosanskoga kralja na njegovu putu po Usori i da u datoj prilici pokušaju s njim razgovarati o prodaji Slanskoga primorja Dubrovčanima. Stjepan Ostoja se mogao vratiti u Sutjesku tek s prestankom ugarske opasnosti. Na početku veljače 1399. godine nalazimo ga tamo, gdje Dubrovčanima podaruje i drugu povelju.¹⁴ Zajedno s kraljem Usoru su, po svojoj prilici, napustili i krupni feudaleci, nakon što je minula ugarska opasnost. I oni su to učinili najkasnije u veljači spomenute godine, kada ih nalazimo u Sutjesci na »stanku« koji se održava na dvoru kralja. Tu je i izdata spomenuta povelja Dubrovčanima.

Reklo bi se, tek što je Bosnu napustio, najkasnije u veljači 1399. godine, Sigismund je spremao novi pohod. O njegovim pripremama za napad na Bosnu govori se već u svibnju te godine. Sad on izričito naglašava da ima namjeru da pođe u rat protiv Bosanaca i Turaka koji su tamo.¹⁵ Na kraju je ipak odustao od planiranih vojnih akcija. Na to su ga natjerali prilike, bolje rečeno neprilike, u Češkoj.

Nepovoljni položaj Sigismunda i njegova zauzetost u Češkoj dobro je došla bosanskim velikašima, posebice vojvodi Hrvoju Vukčiću, koji se okreću napuljskom dvoru. Bosanci predvođeni vojvodom Hrvojem za tamošnjeg kralja Ladislava pokušali su osigurati podršku i pomoć u borbi protiv legitimnog kralja Sigismunda, i to ne samo u Bosni i hrvatskim zemljama, već i u samoj Ugarskoj. U odsutnosti Sigismunda njegove pristalice u Ugarskoj bile su u prilici da se stalno moraju braniti. Slično je bilo i u hrvatskim zemljama, gdje ih je sve više počeo ugrožavati vojvoda Hrvoje Vukčić. Usput su i sami počeli napadati na bosanski teritorij. U takvim akcijama najviše su prednjačili Nikola Gorjanski i mačvanski ban Ivan Maroth (Morović) koji tu titulu opslužuje nakon krvavog Križevačkog sabora 1397. godine.¹⁶ Ova dvojica uglednih ugarskih i hrvatskih dostojanstvenika bili su ujedno i najodanije pristalice ugarskog kralja. Sigismund je i tijekom 1400. godine bio zaokupljen neprilikama u Češkoj i Moravskoj. Tamo su, naime, njemački izborni knezovi zbacili brata mu Vaclava s vlasti i na njegovo mjesto uzvisili falackog kneza Ruprechta. Sigismund je pokušao da jednim odlučnim vojnim poduhvatom i prepadom osigura za sebe upravu nad Češkom kao i vladavinu u samoj Njemačkoj.

Zauzetost Sigismunda i dalje su mogli da koriste krupni bosanski feudaleci koji počеше napadati i posjede hrvatske vlastele, koji su bili prinudeni da osiguravaju slobodu i obezbjeđuju se kroz davanje novca. Kako je bio spriječen da osobno sudjeluje u pohodu na Bosnu, vojne akcije morao je povjeriti Nikoli Gorjanskom (Mladem).

¹⁴ Isto, 424-426.

¹⁵ I. Nagy - I. Nagy - D. Véghely - E. Kammerer, *Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeö*, V, Budapest, 1878-1895, 127-128. Krajem maja Frank Sečenji odlaže ročišta zbog odlaska u bosanski rat. (*Codex Zichy V*, 110.)

¹⁶ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, I, Zagreb, 1901, 28; M. Mayer, *Krvavi križevački sabor*, Zagreb, 1935.

Gorjanski je s vojskom najprije krenuo na posjede vojvode Hrvoja u zapadnoj Bosni. Tamo je imao izvjesnog uspjeha, što potvrđuje i činjenica da se Hrvoje povlači pred mnogo nadmoćnijom ugarskom vojskom.¹⁶ Ovaj na prvi pogled uspjeh Nikole Gorjanskoga ohrabrio je donekle i druge ugarske velikaše, koji su naumili da se priključe ugarskoj vojsci i za šire akcije protiv Bosanaca. Opet su u tome prednjačili mačvanski ban Ivan Maroth (Morović) te Ferenc Bubek. Ostaje nepoznato da li je stvarno i došlo do nekih vojnih akcija i da li je u njima bilo nekih rezultata, ukoliko su provedene.

U samoj Ugarskoj na početku XV. stoljeća došlo je do velikog zaokreta iz kojih će rezultirati i velike posljedice na daljnji tok odnosa sa Bosancima i jednim dijelom hrvatskog plemstva. Najnovija previranja u samoj Ugarskoj u kojima je žrtva bio i sam kralj Sigismund (bio je utamničen od svojih protivnika u Ugarskoj), donijele su veliku prevagu Bosancima. Sve veći broj bosanske vlastele pod utjecajem vojvode Hrvoja počeo je prilaziti na stranu Ladislava Napuljskog, ističući ga za ugarskog i hrvatskog kralja. Utamničenom Sigismundu ostali su odani samo neki ugarski velikaši. Tu prije svih treba istaći Ščibora Ščiborića, erdeljskoga grofa, i mačvanskoga bana Ivana Marotha (Morović)¹⁷

Težak položaj ugarskoga kralja Sigismunda iskoristio je i Stjepan Ostoja, a ponajviše reklo bi se vojvoda Hrvoje. Ovaj potonji išao je čak tako daleko da je od Zadrana zatražio da na svojim zidinama izvjesu anžuvinsku zastavu, dajući pritom obećanje građanima Zadra da će ih uzeti u svoju zaštitu. Nakon kraćih pregovaranja i nagadanja Zadrani su doista primili vlast napuljskoga kralja Ladislava.¹⁸ Pokušali su Hrvoje i Stjepan Ostoja i s drugim dalmatinskim gradovima, no tamo, kako izgleda, nisu bili najbolje sreće.¹⁹ Položaj i utjecaj Sigismunda u hrvatskim zemljama i Bosni, pa i samoj Ugarskoj, došao je u najkritičniju fazu nakon što je njegov vlastelin Pavao Bešenjij bio 1403. godine poražen od protivnika ugarskoga kralja. Tada je gotovo sve hrvatsko plemstvo od Primorja do Drave priznalo Ladislava Napuljskog za ugarskoga i hrvatskog kralja. Iako su bile stiješnjene i izložene stalnom proganjanju, pristalice Sigismunda nisu klonule duhom. Štoviše, reklo bi se da su uspjeli u nekoliko manjih sukoba odnijeti prevagu

¹⁶ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić*, 135.

¹⁷ Ovaj je molio neke prijatelje u Češkoj i Moravskoj da pomognu u oslobađanju kralja Sigismunda iz zatočeništva. (F. Šišić, »Nekoliko isprava«, 176) O Ivanu Morothu postoji dosta podataka u Arhivu Hrvatske u Zagrebu, vezanih za darovnice Sigismunda Luksemburškoga.

¹⁸ F. Šišić, »Nekoliko isprava«, 170-172.

¹⁹ Nešto više sreće imali su kod Šibenčana. Hrvoje Vukčić zajedno sa cetinskim knezom Ivanišem Nelipićem potvrdio im je zbog toga, sva ranija prava. Potvrdu je učinio u ime bosanskog kralja Stjepana Ostoje. (Šišić, »Nekoliko isprava«, 183-185.) Istoga dana Hrvoje je potvrđivanje učinio i u ime napuljskog kralja (bilo je to 13. maja). Samo mjesec dana kasnije i sam kralj Stjepan Ostoja učinio je spomenuto potvrđivanje. (Šišić, »Nekoliko isprava«, 185-188; 188-19c.)

i pobjedu. Čini se da je to bilo sasvim dovoljno za Ladislava Napuljskog da se počne kolebati, tako da se već listopada 1403. godine spremio da napusti Dalmaciju. Njegove interese ostali su da brane vojvoda Hrvoje i neki hrvatski feudinci.

Izgleda nam da su neki manji uspjesi Sigismundovih pristalica pokolebali i samog kralja Stjepana Ostoju koji 1403. godine počinje polako mijenjati političku orijentaciju. Dobro je uočio da će se ugarski kralj vrlo brzo vratiti na prijestol i oštro se obračunati sa svojim protivnicima. Ova njegova promjena političke orijentacije neminovno ga je vodila u sukob sa, bez sumnje, najistaknutijom ličnosti Bosne toga vremena, vojvodom Hrvojem Vukčićem, koji je i dalje ostao da drži stranu Ladislava Napuljskog.

Čini se da je bosanskom kralju Stjepanu Ostoji smetalo daljnje jačanje oblasnog gospodara vojvode Hrvoja, koji je, reklo bi se, i njega bacio u sjenu svoje moći i utjecaja na prilike u zemlji i šire. Zbog toga je morao potražiti pomoć i podršku na ugarskom dvoru, kako bi na taj način skršio moć ovog bosanskoga velikaša. Posrednik u izmirenju Stjepana Ostoje i ugarskoga kralja Sigismunda bio je mačvanski ban Ivan Moroth (Morović)²⁰ Do mirenja je moglo doći najkasnije početkom prosinca 1403. godine, a ono je okrunjeno sklopljenim mirom i ugovorom po kome je Stjepan Ostoja priznao vrhovnu vlast ugarskoga kralja nad Bosnom.²¹

Približavanje Stjepana Ostoje ugarskom dvoru negativno se odrazilo na prilike u samoj Bosni. Kraljevom prougarskom politikom najviše je bio nezadovoljan vojvoda Hrvoje, koji je štitiio pozicije Ladislava Napuljskog, ne samo u Bosni već i u hrvatskim zemljama, i za to primao obilate nagrade i priznanja. Zajedno s drugim bosanskim feudalcima počeo je vojvoda Hrvoje da radi o glavi i samog kralja Stjepana Ostoje. U Bosni, pa i izvan nje, očekivalo se svakog trena da Stjepan Ostoja može biti zbačen sa prijestolja, što se na koncu i desilo svibnja 1404. godine, kada su bosanska vlastela na »stanku« što se održavao bez prisustva kralja donijeli odluku o njegovu svrgavanju s vlasti. Tomu su umnogome pripomogli i sami Dubrovčani koji su sa, sad već bivšim, kraljem Stjepanom Ostojom imali sukob oko isticanja bosanske zastave na njihovim zidinama, na čemu je Stjepan Ostoja inzistirao. Kad to nisu prihvatili, morali su s njim ući u otvoreni sukob u kome su tražili saveznike, i najprije ga našli u vojvodi Hrvoju i još nekoj bosanskoj vlasteli.

Svrgnuti kralj Stjepan Ostoja, na »stanku« što se svibnja 1404. godine održavao u Sutjeskoj, optužen je za izdaju. Tom prilikom za kralja je izabran Stjepan Tvrtko II. Tvrtković, zakoniti sin prvog bosanskog kralja Stjepana Tvrtka I.²²

²⁰ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, 202.

²¹ Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae*, X/4, 385.

²² Historijski arhiv u Dubrovniku: HAD *Lettere e Commissione di Levante*, IV, fol. 75, 27-IX 1404. (dalje: Let. di Lev.)

Ova nova promjena na bosanskom prijestolju značila je novi zaokret u odnosima Bosne i Ugarske, pa i hrvatskih zemalja. Stjepan Ostoja, ugrožen u zemlji od svojih protivnika, morao je potražiti utočište i pomoć na ugarskom dvoru. Razvoj događaja u Bosni pokušao je da iskoristi i sam ugarski kralj Sigismund. U namjeri da pomogne svome šticićniku, odlučio je da lipnja 1404. godine krene s vojskom na jug u Bosnu. S tim svojim namjerama upoznao je i mačvanskoga bana Ivana Marotha (Morović).²³ On će i biti glavni predvodnik skoro svih vojnih akcija na Bosnu na početku XV. stoljeća. Planirane vojne akcije na Bosnu Sigismund je morao unekoliko izmijeniti. Učinio je to i ovoga puta zbog nepovoljnog razvoja događaja u Češkoj. S ozbirom na to da nije mogao osobno predvoditi vojsku u napadu na Bosnu, vojne akcije je povjerio mačvanskom banu Ivanu Marothu (Morović).

Ugarska vojska predvođena spomenutim mačvanskim banom prodrla je lipnja 1404. godine dolinom Bosne u pravcu Bobovca. Vojska je bila sastavljena od šest četa u kojima su dominirali pješadija i konjica. Drugi dio ugarske vojske koji je upućen na Bosnu nadirao je dolinom rijeke Spreče. Išao je u pravcu Srebrnika. Na čelu tih odreda bio je Nikola Gorazd i Ladislav Szilágy. Ugarske vojne snage uspjele su da zauzmu ovaj grad na juriš. Tamo su smjestili svoju posadu kojoj je Srebrnik povjeren na upravu. Od tada nekoliko narednih godina ovaj grad je bio u rukama Mađžara. Iz njega su ugarski vojni odredi vršili učestale upade u unutrašnjost bosanskoga kraljevstva.

Glavnina ugarske vojske predvođena Ivanom Marothom (Morović) dospjela je u svom prodoru do Bobovca. Zajedno s njom u Bobovac je stigao i svrgnuti kralj Stjepan Ostoja. Uz pomoć ugarskih četa uspio se vratiti u utvrđeni grad, gdje mu je još uvijek boravila porodica s najodanijim pristalicama koji su tamo odolijevali napadima njegovih protivnika, čuvajući usput i krunu bosansku. Ugarske vojne snage morale su ubrzo napustiti Bosnu ostavljajući u Bobovcu samo manji odred koji će štititi svrgnutog kralja Stjepana Ostoju, njegovu porodicu i bosansku krunu.

Ako se izuzme zauzimanje Srebrnika, ugarske trupe nisu postigle neke značajnije rezultate u Bosni tijekom 1404. godine. Nezadovoljan postignutim rezultatima u Bosni, Sigismund se u proljeće naredne godine spremio za nove pohode. O takvim njegovim namjerama najbolje svjedoče dubrovačke vijesti koje su stizale s ugarskog dvora. Dubrovački poslanici su otuda javljali, početkom ožujka 1405. godine, da se u Ugarskoj sprema velika vojska koja kani poći na Bosnu. Te vijesti su Dubrovčani požurili da prosljede u Bosnu, prije svega vojvodi Hrvoju, kako bi imali vremena i mogućnosti pripremiti se za obranu. U cilju provođenja osvajačke politike prema Bosni, ugarski kralj, u nedostatku novčanih sredstava, pribjegao je pozajm-

²³ Šišić, »Nekoliko isprava«, 243-244.

ljivanju novca kod najuglednijih ugarskih feudalaca.²⁴ I dok se Sigismund pripremao za rat protiv Bosanaca, ni ovi nisu sjedili skrštenih ruku i čekali neprijatelja. Oni su pomoć i podršku zatražili kod Venecije i na napuljskom dvoru.

Pošto je obavio sve pripreme za napad, očekivalo se da on otpočne svoje vojne akcije najkasnije sredinom lipnja 1405. godine. Tada je, naime, ugarski kralj boravio u Slavoniji otkuda je imao namjeru produžiti na jug. Ugarskim prelatima Pavlu Bešenjiju i Pavlu od Pečuha naložio je da ga sačekaju u Slavoniji odakle će zajedno nastaviti put.²⁵ Unatoč očekivanju da pohod započne u lipnju, do njega je došlo tek u rujnu te godine. Zajedno sa Sigismundom u bosanski rat su pošli: Herman Celjski, palatin Nikola Gorjanski, vojvoda Ščibor Ščiborić te državni sudija Sečeny, zatim: Franjo Bubek, dvorski vratar Šimon Konyge, Petar Perény i Šimon Rozgon, što predstavlja cijelokupnu kraljevu svitu i pratnju.²⁶ Ugarska vojska je prodirala Unskom dolinom, dok je u isto vrijeme drugi dio njihove vojske, na čijem se čelu nalazio Petar Perény, nadirao dolinom rijeke Bosne u pravcu Bobovca.²⁷ Ovaj dio ugarske vojske najviše je ugrožavao posjede kralja Stjepana Tvrtka II. Na prvi pogled je izgledalo da ugarski kralj ovom prilikom želi pomoći svrgnutom kralju Stjepanu Ostoji i njegovoj pratnji, kamo su i bili usmjereni najjači ugarski vojni odredi.

Ni ovaj, kao uostalom ni više prethodnih ugarskih napada, nije donio većih rezultata Ugarskoj. Unatoč toj konstataciji mora se ipak priznati da je on uveliko unio pometnju i strah među bosansko stanovništvo i velmože. Jedan broj ih je zatražio sklonište i sigurni položaj u Dubrovniku ili njegovu zaleđu. Kako je opasnost od Ugarske vrlo brzo minula, to gostoprinstvo dubrovačke vlade iskazano prema pojedinim bosanskim feudalcima nije moralo biti prihvaćeno. Opasnost za Bosnu prestala je najkasnije u studenom 1405. godine. Do tada su se, naime, gotovo sve ugarske čete povukle iz Bosne.

Odredi ugarske vojske na čijem se čelu nalazio mačvanski ban Ivan Maroth (Morović) sve više su bili ugrožavani od strane Bosanaca. Iz Bobovca se ugarske čete nisu usudivale poći u daljnja osvajanja po Bosni. Zadovoljili su se zaposjedanjem utvrđenog Bobovca, koji je bio predan na upravu svrgnutom kralju Stjepanu Ostoji.

Posljednji napad što je uslijedio tijekom 1405. godine ugarski kralj je povezoao s planovima ispravljanja granica prema Bosni. Na drugoj strani i Bosanci su na »stanku« koji se održavao na dvoru novoga kralja Stjepana Tvrtka II. Tvrtkovića donijeli odluku da pošalju svoje poslanstvo na dvor

²⁴ Pored ostalih, novčanu pomoć su mu pružili i stanovnici grada Prešova i to u visini od 500 forinti. Novac što su ga Sigismundu posudili mogli su naknaditi iz dohotka kraljevih solana (Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae*, XI/4, 377-378.)

²⁵ *Codex Zichy* V, 405.

²⁶ Horváth, *Magyar regesták a besci es levéltárbol 1118-1605*, Budapest, 1861, 49.

²⁷ Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae*, XI/4, 724.

napuljskoga kralja, u namjeri da im Ladislav Napuljski potvrdi sve granice i međe koje je imala bosanska država u vrijeme bana Kulina.²⁸ Iz ovih namjera Bosanaca jasno se vidi da su granice prema Ugarskoj bile u zadnje vrijeme narušene i u velikoj mjeri izmijenjene, naročito u Usosri, oko Srebrnika i njegove okoline.

Opasnosti od Ugarske natjerale su i vojvodu Hrvoja da od Venecije zatraži da mu proda dvije galije koje su mu potrebne zbog rata s Mađarima. Mlečani mu nisu udovoljili zahtjevu, pravdajući odbijanja njegovih zahtjeva sudjelovanjem u ratu što se u to vrijeme vodio u Italiji.²⁹ Malo razumijevanja za vojne potrebe imao je vojvoda Hrvoje i kod Dubrovčana. Oni mu nisu mogli izaći ususret oko isporuke oružja jer su priznavali ugarsku prevlast. Jedino su mu mogli pomoći utoliko što su mu odobrili da u njihovu gradu može kupiti oružja za novac.³⁰ Pravu vojnu pomoć u tim trenucima Bosancima je mogao pružiti jedino napuljski kralj Ladislav. Zbog vjernosti i odanosti napuljskom dvoru, Ladislav Napuljski je Bosancima izdao povelju kojom im potvrđuje granične međe onako kako su bile za vrijeme bana Kulina, što su kralj Stjepan Tvrtko II. Tvrtković i vlastela i tražili.³¹

Drugi po redu rat vođen između Bosanaca i ugarskoga kralja Sigismunda tijekom 1405. godine ostavio je najveće posljedice u pograničnim dijelovima bosanske države, gdje su i bila najveća pustošenja ugarske vojske. Bitnijih promjena u međusobnim odnosima nije bilo. Bosanska vlastela nisu zbog ugarskih prodora morala mijenjati političku orijentaciju. Kralj Stjepan Tvrtko II. i bosanska vlastela još više su se približili napuljskom dvoru, zbog čega ih Ladislav Napuljski obilato nagraduje. Tako je vojvodi Hrvoju podario Prozor sa Vrhnikom i grad Zrinj, dok je vojvodi Sandalju Hraniću darovnicom potvrdio Drežnik, Slunj i Cetingrad, te Ostrovicu i Skradin.³² Dobar dio tih posjeda ranije je bio vlasništvo pristalica ugarskog kralja, zatim vlasništvo porodice Zrinjskih, krbavskih, senjskih knezova ili pak posjedi Ivaniša Nelipića.

Sigismundovo napuštanje Bosne u tijesnoj je svezi sa njegovim planovima o vjenčanju sa Barbarom Celjskom koje je tih dana trebalo biti obavljeno. Povratak ugarskog kralja iskoristio je vojvoda Hrvoje. Uspio je s vojskom vratiti Bihać i još neke posjede koje je bio izgubio u proteklom ratu s Mađarima.

Nakon obavljenog vjenčanja ugarski kralj se ponovno okreće planovima napada na Bosnu. Ni 1406. godina nije prošla bez ratnih sukoba. Ovoga puta

²⁸ P. Živković, *Tvrtko II. Tvrtković (Bosna u prvoj polovini XV stoljeća)*, Sarajevo, 1981, 51.

²⁹ Š. Ljubić, *Istine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, V, Zagreb, 1875, 53.

³⁰ Napretkova Poviest BiH, 418.

³¹ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, 206.

³² F. Rački, *Izvaci iz kralj. osrednjega arkiva u Napulju za jugoslavensku poviest*, Arkiv, VII, Zagreb 1863, 5-71, 58-60.

najprije je pristupio provođenju određenih administrativnih reformi i imenovanja. Svoga tasta Hermana Čeljskog postavio je za hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog bana. I dalje je nastavio s praksom darivanja svojih pristalica i sudionika bosanskih ratova. Mačvanskom banu Ivanu Marothu (Morović) podario je neke posjede, a slično je učinio i sa krčkim knezom Nikolom.³³

Previranja u Ugarskoj spriječile su Sigismunda da 1406. godine, osobno sudjeluje u bosanskom ratu. Zbog toga je morao povjeriti rukovođenje ratnim operacijama Fiorentincu Filipu de Scolari, poznatijem kao Pipo Spano. To je bio talijanski avanturist koji je još ranije napravio blistavu karijeru na ugarskom dvoru. U Pipovoj vojsci su se našli i neki ugledniji ugarski velikaši.³⁴ Pipova vojska se sastojala pretežno od pješaka i konjanika. Pravac njezina kretanja bio je usmjeren dolinom Bosne prema Bobovcu. Na svom putu kroz Bosnu ostavljala je pravu pustoš. Od njenih napada tom prilikom su stradale i dvije kuće kralja Stjepana Tvrtka II. Tvrtkovića, no ništa se žalost ne kaže gdje su se one nalazile.³⁵ U svom nadiranju ugarska vojska je dospjela do Bobovca, gdje se nalazio svrgnuti kralj Stjepan Ostoja priklješten i ugrožen od svojih protivnika. Iz Bobovca je ona činila česte prodore pljačkaškog karaktera i u okolna mjesta u unutrašnjosti bosanske države.

Prodor Madžara unio je pravu pometnju među stanovništvo Bosne. Neki Bosanci, među kojima i najistaknutiji velikaši, morali su potražiti zbijeg i utočište u gradu podno Srda ili pak u njegovu zaleđu. Čak se i sam svrgnuti kralj Stjepan Ostoja obratio s molbom dubrovačkoj vladi da mu dozvoli, u slučaju nužde, da se skloni u njihov grad.³⁶ Unatoč gostoprimstvu koje su mu Dubrovčani iskazali dajući mu dozvolu da može sa obitelji doći u njihov grad, Stjepan Ostoja nije otišao tamo. Zbog čega nije prihvatio njihovo gostoprimstvo, nije nam poznato, no samo kratko vrijeme nakon odobrenja on se pravdao kod dubrovačke vlade za nedolazak. Pravdao se i kod nekih bosanskih feudalaca koji su za njega posredovali u toj stvari. Ovaj podatak nam jasno govori da je između svrgnutog kralja Stjepana Ostoje i nekih uglednih bosanskih feudalaca bila uspostavljena veza i prisniji kontakt. S nekim velmožama kontakt je uspostavio i Pipo Spano. Čini se da je Stjepan Ostoja nastojao na svaki način izmiriti bosanske feodalce s ugarskim kraljem, u čemu je malo uspjeha imao. Posljednji događaji u odnosima svrgnutog kralja i krupnih feudalaca predskazivali su nove bliske promjene u unutrašnjim odnosima Bosne.

Tijekom 1406. godine ugarski kralj je u Bosni postigao polovičan uspjeh. Možda je to i bio najveći razlog da i naredne 1407. godine poduzme novi ratni pohod na Bosnu. Ugarska posada koja se nalazila u Bobovcu i Sre-

³³ G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae*, X/4, 544; F. Šišić, »Nekoliko isprava«, 259-263.

³⁴ E. Málysz, *Zsigmondkori oklevéltár*, II/1, Budapest, 1956, 592.

³⁵ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić*, 277.

³⁶ *Povelje i pisma*, I/1, 436.

breniku bila je stalno ugrožavana od Bosanaca. Posebno je u tom pogledu bila teška situacija u Srebreniku. Tamo su kralj Stjepan Tvrtko II. i neki oblasni gospodari vojnim akcijama nastojali vratiti ovaj grad u ruke Bosanaca. Stalna uznemiravanja ugarske posade u Srebreniku prisilila su Sigismunda da novom vojnom intervencijom dokrajči pitanje Bosne i tako stane na kraj svim ugarskim nedaćama. I ovog puta Sigismund je započeo opsežne pripreme za rat s Bosancima. Pribjegao je starom načinu posuđivanja novca i prikupljanje novčanih priloga za rat s Bosancima i Turcima, kako je isticao. Njegovim molbama i apelima odazvali su se brojni ugarski magnati koji su i sami imali namjeru poći zajedno s kraljem u bosanski rat.³⁷ Sigismund je počeo skupljati vojsku tijekom lipnja 1407. godine. Da bi se što bolje pripremio i osigurao za brzi prelazak Save i u isto vrijeme obezbijedio pozadinu, počeo je na rijeci graditi utvrđenja, i to sa bosanske strane. Jedno od tih utvrđenja, »Akri«, imalo je dogradenu obrambenu kulu. U tom utvrđenju je sredinom kolovoza 1407. boravio i sam ugarski kralj.³⁸

Zbog opasnosti koja je Bosancima dolazila sa sjevera, kralj i oblasni gospodari obraćaju se za pomoć turskom sultanu. Kontakti Bosanaca s Portom upućuju nas na zaključak da međusobne veze Bosne i Turaka nisu prekidane od ranije. O njihovim međusobnim vezama i kontaktima sačuvali su se i neki podaci, istina fragmentarni, iz vremena neposredno nakon angorske bitke 1402. godine. U Bosni je, po svojoj prilici, bilo turskih naseljenika, uglavnom trgovaca, koji su trgovinske odnose s Dubrovčanima obavljali preko Bosne, Imajući u vidu sve to, nije onda čudo kad ugarski kralj proklamira napad na Bosnu kao rat s Bosancima i Turcima. U pismu upućenom rimskom papi, u kome moli pomoć, Sigismund ističe da ima namjeru poći u rat protiv Turaka i manihejaca u Bosni.³⁹

I dok je još boravio na obalama Save u utvrđenju »Akri« početkom srpnja 1407. godine, Sigismund je jedan dio svoje vojske uputio prema Kupi. Tamo je došlo do žestokih obračuna između Madžara na jednoj strani i Bosanaca i Turaka na drugoj.⁴⁰ Glavnina ugarske vojske, predvođena Sigismundom, nadirala je dolinom Bosne prema Bobovcu. U taj utvrđeni bosanski grad stigao je ugarski kralj 11. rujna 1407. godine.⁴¹ Po ulasku u grad Pipo Spano mu predaje Bobovac u ruke.

Onaj dio ugarske vojske koji je provalio u Bosnu dolinom Vrbasa bio je vrlo brzo zaustavljen i onesposobljen za daljnje borbe. Nešto više sreće imala je glavnina ugarske vojske, ali to nije bilo ni blizu onome što bi zadovoljilo Sigismundove apetite. Iako ugarska vojska nije postigla neke značajnije

³⁷ Među njima vrijedno je spomenuti Mihaila i Polibarda de Kisvard i Ivana de Zuba. (*Zsigmondkori oklevéltár*, II/2, 4; F. Šišić, »Nekoliko isprava«, 287-288.)

³⁸ S. Čirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, 207.

³⁹ *Listine*, V, 100.

⁴⁰ *Zsigmondkori oklevéltár*, II/2, 65, 67.

⁴¹ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić*, 199.

rezultate, sam njihov prodor u Bosnu bio je dovoljan da tamo stvori pometnju kod stanovništva. Opet je jedan broj Bosanaca morao da u paničnom bijegu potraži sklonište na dubrovačkom teritoriju. Bilo je i krupnih feudalaca koji su tamo potražili sklonište. Jedan od tih je i knez Pavao Radenović koji moli dubrovačku vladu da mu odobri, u slučaju nužde, da se skloni u njihovu gradu.⁴²

Boravak Sigismunda u Bobovcu bio je popraćen izvjesnom bolešću, koja ga je natjerala da odustane od daljnjih vojnih operacija. Opsjednut bolešću morao se brzo povući iz Bosne u Ugarsku. Još prije povratka u Budim zatražio je od Dubrovčana da posreduju u miranju s Bosancima.⁴³ Na koncu nije imao vremena ni za te poslove. Već početkom listopada 1407. godine on se vratio u Ugarsku.⁴⁴

Pohodi ugarske vojske učinjeni tijekom 1407. godine nisu donijeli Sigismundu ni toliko uspjeha koliko prethodni. Težak poraz doživjela je njegova vojska koja je prodirala dolinom Vrbasa. Dubrovčani su ga uvjerovali da Bosna nije bila nikada zastrašenija no sada, ali što je to vrijedilo, Sigismund se nije usudio zadati odlučan udarac tim prestrašenim Bosancima. Čini se da Bosna nije bila nikada ni slabija no što je te 1407. godine, ali eto i tako slaba odolijevala je ugarskim napadima. Uzaludna su bila uvjerenja Dubrovčana da su Bosanci doživjeli velike poraze od ugarske vojske; čini se da je Sigismund bio svjestan posljednjih neuspjeha u Bosni. Tako je eto Bosna i treći put za redom uspjela odoljeti ugarskim napadima. I dalje je ostalo nepromijenjeno sve što je i ranije bilo u odnosima Bosne i Ugarske. Bosanski kralj Stjepan Tvrtko II. Tvrtković i najveći dio bosanskih velmoža i dalje su ostali privrženi napuljskom dvoru, držeći za njega neke dalmatinske gradove. Vojvoda Hrvoje Vukčić je u ime Ladislava Napuljskog i dalje upravljao Dalmacijom u svojstvu njegova namjesnika.

Sigismund i dalje nije odustajao od nakana da stane na kraj neugodnostima koje je imao u Bosni. Spremao je novi napad za 1408. godinu. Najprije je stupio u kontakt s rimskim papom Grgurom XII, od koga je zatražio pomoć za rat protiv Bosanaca i Turaka. Podrška koju mu je i ovog puta pružio rimski papa pripomogla je da uveliko popuni već ispražnjenu kraljevsku kasu. Dobijenim novcem mogao je unajmiti brojne vitezove-avanturiste sa Zapada koji su za novac pošli da ratuju u Bosni. Iz Sigismundovih priprema jasno se razabire da on ima namjeru ratovati protiv Turaka, ali još više protiv Bosanaca koje je oklevetao kao heretike. Čini se da je ovoga puta ugarski kralj dobro shvatio da se sam nikako ne može obračunati sa Bosancima, već da mora ići na šire vojne akcije. Pripreme za novi rat nastavljene su na početku 1408. godine, kada Sigismund prima novčanu pomoć za

⁴² *Povelje i pisma*, I/1, 249-250.

⁴³ Thallóczy J. Gelcich, *Diplomatarium relationum reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest, 1887, 184. (dalje: *Dipl. Rag.*)

⁴⁴ *Dipl. Rag.*, 176.

bosanski rat.⁴⁵ Za njegove vojne planove saznali su vrlo brzo i Mlečani, a dobro su o njima bili obaviješteni i sami Dubrovčani.⁴⁶ I ovoga puta Sigismund je pribjegao metodi darivanja i pridobijanja za bosanski rat. Nagradio je mačevanskog bana Ivana Marotha (Morović) zbog njegovih izuzetnih zasluga u proteklom ratu sa Bosancima.⁴⁷

Novi napad Mađžara očekivao se u proljeće 1408. godine. Tada je, naime, Sigismund boravio u Đakovu kako bi bio što bliže poprištu događaja. Po svemu sudeći u tom je gradu i okončao sve pripreme za rat. Boravak ugarske vojske u Slavoniji i Srijemu iskorišten je za organiziranje učestalih upada pljačkaškog karaktera na teritorij bosanske države. Pod konac svibnja spustio se ugarski kralj s vojskom do Dobora. Iz utvrđenog grada šalje poruke erdeljskim vojvodama Ivanu Tamašiju i Jakovu Santovu da odgode ročišta sikulskom županu koji se nalazi u njegovoj vojsci.⁴⁸ Sigismund boravi u Doboru i početkom lipnja te godine.⁴⁹ Kako izgleda još uvijek se nije usudivao krenuti na Bosance. Iz Dobora je upućivao apele za pomoć po čitavu zapadnom svijetu, jer on ide u rat protiv Turaka i Bosanaca, koje je optuživao za heretizam.⁵⁰ Konačno je početak rata oglasio za 24. srpnja 1408, mada se sa sigurnošću može reći da su ratni sukobi otpočeli i ranije, s obzirom na kraljev boravak u Doboru. Još ranije su poduzimani vojni pohodi na Bosnu, istina manjih razmjera. Prije nego je započeo rat s Bosancima i Turcima Sigismund se još jednom vratio u Ugarsku idući preko Beča.⁵¹ Ostaje nejasno zbog čega je on to uradio, ali će razlog tomu, po svemu sudeći, biti potreba prikupljanja dodatnih vojnih snaga. To potvrđuju i podaci koji govore da ga je u Budimu čekala skupljena dosta brojna vojska od čak 60.000 vojnika, među kojima je bio veliki broj Poljaka.⁵² Sigismund je rujna 1408. godine provalio s vojskom u Bosnu. I ovoga puta je išao dolinom Bosne u središte kraljevske zemlje. Brzo je napredovao, o čemu svjedoči i podatak koji govori da je ugarska vojska s kraljem i njegovim logorom 20. rujna već bila pod Maglajem.⁵³ Prodor ugarske vojske dolinom Bosne najviše je ugrozio posjede kralja Stjepana Tvrtka II. Tvrtkovića. S ratnim plijenom ugarski kralj se iznenada početkom listopada vraća iz

⁴⁵ A. Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustranciam*, II, Romae, 1867, 179.

⁴⁶ *Dipl. Rag*, 178-179.

⁴⁷ F. Šišić, »Nekoliko isprava«, 301-306.

⁴⁸ F. Šišić, »Nekoliko isprava«, 307-308.

⁴⁹ Isto, 308.

⁵⁰ Spomenimo samo neke od predstavnika ugarske vlastele koja je »in presentem exercitum contra Turcos et Bosnenses motuum«: Feledi Benedek sin Janoša i Margitot Kallc – i sin Mikloša, *Zsigmondkori oklevéltár* II/2, 140.

⁵¹ *Codex Zichy*, V, 553.

⁵² V. Klaić, *Poviest Bosne*, 237, napomena 76.

⁵³ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, 210.

Maglaja prema Savi, zaustavivši se u Dubočku, gdje ga nalazimo i mjesec dana kasnije.⁵⁴ Iz Dubočka je Sigismund ponovno provalio u centralnu Bosnu. Izgleda da je ovaj njegov potez umnogome zavarao Bosance. Iznenadni prodor iz Dubočka našao ih je nesprenne. Zaključujemo to na osnovi brzog napredovanja ugarske vojske skoro bez otpora. Već u listopadu Madžari su bili na povratku prema Doboru noseći sobom veliki radni plijen i jedan broj zarobljenih Bosanaca. Kod Dobora dao je Sigismund posjeći 171 bosanskog velikaša koje je zarobio u ovom posljednjem ratu.⁵⁵ Bilo je među njima i uglednijih predstavnika krupnog bosanskog plemstva. Vijest o velikoj pobjedi Sigismunda pročuła se diljem Evrope. U samoj Bosni ova pobjeda Madžara nije ostavila nekih značajnijih posljedica niti je dovela do bitnijih promjena.

Sigismundov ljetopisac Eberhard Windeke u svom radu ističe pored ostaloga i činjenicu da je u ovom velikom porazu Bosanaca bio zarobljen i sam bosanski kralj Stjepan Tvrtko II. Tvrtković, u što se ne može puno vjerovati. Stjepana Tvrtka II. i nakon poraza u ratu s Madžarima vidimo na čelu bosanske države. Punu godinu dana nakon ovoga događaja on mirno i nesmetano ubire kraljevske prihode od Dubrovčana, koje su ovi plaćali vlasniku bosanske krune. Tvrdnju Eberharda Windekea prihvatili su brojni domaći i strani povjesničari (V. Klaić, F. Šišić, V. Čorović, K. Jireček, J. Radonić i drugi). Prvi se tom mišljenju suprotstavio i njega odbacio Mihajlo Dinić. Kroz razne fondove Dubrovačkoga arhiva on je došao do spoznaje da se Stjepan Tvrtko II. nakon te takozvane dobroske bitke 1408. godine nalazi na čelu bosanskog kraljevstva. Nedugo iza spomenute bitke šalje on u Dubrovnik svoje poslanstvo da tamo podigne svetodmitarski dohodak koji su Dubrovčani plaćali zvaničnom bosanskom kralju.⁵⁶ I na početku veljače naredne 1409. godine šalje on svoga čovjeka u grad pod Srđem da preuzme stonski dohodak, što je i učinjeno od strane dubrovačke vlade.⁵⁷ Dobro se zna kako su Dubrovčani bili oprezni u isplati određenih tributa. Nikada to nisu činili bez velike provjere i sigurnosti pa su tako postupili i ovom prilikom.

Čini se da se Sigismund konačno zadovoljio pobjedom nad Bosancima i vraćanjem svoga štichenika na bosanski prijestol. U centralnoj Bosni u Bobovcu ostavio je jedan dio svoje vojske koja je trebala da održava red i štiti još uvijek nesigurnog Stjepana Ostoju. Sigismundovoj odmazdi uspjeli su umaći i najistaknutiji bosanski feudaleci vojvoda Hrvoje, Sandalj Hrančić i knez Pavao Radenović. Povijesni izvori nam ništa ne kazuju da li su oni aktivno sudjelovali u navedenom sukobu s Madžarima.

⁵⁴ Iz Duboča javlja se dubrovački poklisar svojoj vladi 24. oktobra, prateći ugarskog kralja na njegovu putu u Bosnu. (*Dipl. Rag.*, 181.)

⁵⁵ M. Dinić, »Vesti Eberharda Vindekea o Bosni«, *JiČ*, I/3-4 (1935), 352-367. 352.

⁵⁶ HAD: *Diversa Cancellariae XXXVII*, fol. 144, 17. XI 1408. (dalje: *Div. Canc.*); usporredi: M. Dinić, »Vesti Eberharda Vindekea«, 366.

⁵⁷ *Div. Canc. XXXVII*, fol. 181', 15. II 1409; M. Dinić, »Vesti Eberharda Vindekea«, 366.

Pobjedu nad Bosancima pokušat će Sigismund iskoristiti do kraja. Ponovno je aktualizirao pitanje bosanske krune i realiziranje odredaba »Dakovačkog ugovora«. Nije odustao od namjera da se kruni bosanskom krunom i to ovoga puta na svečani način i sa počastima koje je uživao prvi bosanski kralj Stjepan Tvrtko I. Kotromanić. Svoje nakane pokušao je ostvariti već na početku 1409. godine, kada je najavio da će se iz Srbije prebaciti u Bosnu radi krunjenja. U Dubrovniku su tim povodom već donijeli odluku o spremanju darova za taj svečani čin. Na kraju je ipak odustao od zamišljenog plana i umjesto odlaska u Bosnu na svečani čin krunjenja, ponovno je morao tamo vojno intervenirati.

U samoj Bosni nakon onoga poraza 1408. godine došlo je do naglih zaokreta i promjena. Veliki vojvoda Hrvoje Vukčić iznenada je pognuo glavu pred ugarskim kraljem i složio se da prihvati njegovu preorijentaciju utjecao je postupak Ladislava Napuljskog koji je te godine (1409) prodao Dalmaciju Mlečanima.

Sa ovim se nisu složili drugi bosanski velikaši. Oni su na prijestol 1409. godine ponovno doveli Stjepana Ostoju po drugi put. Ova nagla promjena u Bosni natjerala je Sigismunda da još jednom vojno intervenira. Ovoga puta se morao s nekim Bosancima vrlo oštro razračunati, dok je druge pridobio bogatim darivanjima. Tako je na primjer vojvoda Hrvoje bio bogato nagrađen za privrženost ugarskoj kruni. Sigismund mu je potvrdio titulu hercega, kao i sve druge časti i naslove koje je imao od ranije.

Već na početku 1409. bosansku državu su potresali novi unutrašnji sukobi i previranja uvjetovani proteklim ratom s Mađžarima. Najnovija previranja pokušao je Sigismund dokrajčiti novim vojnim pohodom. Ljudi vojvode Hrvoja, potpomagani ugarskim četama koje su bile stacionirane u Vranduku, počeli su napadati Podvisoki, otkuda je morao da bježi kralj Stjepan Ostoja.⁵⁸ Tamo je osobno morao doći Sigismund kako bi presjekao sve neizvjesnosti. U Bosni je došlo do nove polarizacije odnosa, izražene kroz postojanje dviju struja, jedna koja je podržavala ugarskoga kralja i druga koja je ostala privržena Ladislavu Napuljskom. Silazak Sigismunda u Bosnu značio je okončanje neprijateljstva između Mađžara i Bosanaca barem za neko vrijeme. Saznajemo to iz jednog pisma koje Sigismund šalje dubrovačkoj vladi, u kome je izvješćuje da je s Bosancima zaključio mir.⁵⁹ Jedan dio domaće vlastele od tada je u miru s ugarskim kraljem ali je bilo i takvih koji su mu ostali neloyalni. To se prije svih odnosi na vojvodu Sandalja, kojega početkom lipnja 1409. godine traže Ladislavove galije u Cavtatu. U takvim prilikama je bilo očekivati da u Bosni dođe do novog građanskog rata. Događaji i sam tok tog unutrašnjeg sukoba nisu nam poznati.

Najnovije izmirenje Bosanaca sa Sigismundom kratko je potrajalo. Podrška koju je vojvoda Hrvoje davao ugarskome kralju i njegovim planovima da se kruni bosanskom krunom izazvali su gnjev i pozorenje

⁵⁸ Lett. di Lev. V, fol. 6'-8', 16. III 1410.

⁵⁹ HAD: Reformationes, XXXIII, fol. 233, 14. III 1409.

vojvode Sandalja kao i samog kralja Stjepana Ostoje. Podrška koju je davao vojvoda Hrvoje nije bila dovoljna za ostvarenje Sigismundovih planova. Mnogo važnije je od toga bilo držanje najvećeg dijela bosanskog plemstva, koje je, kako se čini, bilo ograničen protivnik ugarskoga kralja. U takvim uvjetima Sigismund se odlučio na novi korak – imenovanje vojvode Hrvoja za vicekralja Bosne. Za uzvrat ovaj mu je svibnja 1410. godine predao na upravu neke svoje gradove i utvrde koje je držao u Usori. Riječ je prije svega o Srebrenici, Kučlatu, Srebrniku, Brodaru u Susjedu.⁶⁰ U tim gradovima i utvdama Sigismund čini određene administrativne promjene koje će ostaviti trajnije posljedice na čitav ovaj kraj Usore. Srebrenicu je predao na upravu srpskom despotu Stevanu Lazareviću, a od preostalog dijela Usore stvorio je usorsku oblast koja je pala pod neposrednu ugarsku kontrolu. Tamo su postavljeni najprije gradski kastelani a onda banovi Usore. Tako je daljnja sudbina ovih krajeva istočne Bosne bila čvrsto vezana za Ugarsku. Ovakvo stanje potrajalo je sve do 1415. godine, do provale Turaka i sukoba s Madžarima.

Zaposjedanje Srebrenice, najprije od strane Ugarske a potom srpskog despota, nije prošlo bez potresa. Nezadovoljni bosanski feudalski, među kojima se isticao vojvoda Sandalj, načinili su prepad na ovaj grad i pritom spalili njegovo predgrađe, no tvrđavu nisu uspjeli zauzeti. Od ovih bosanskih prepada stradali su i Dubrovčani koji su tamo živjeli. Da bi se nekako spasili, sklonili su se oni u tvrđavu braneći je od bosanskih napada. Prepad bosanske vojske na Srebrenicu nagnao je Sigismunda na pomisao o novom vojnom pohodu. Prema planu je akciju pripremio u proljeće 1410. godine. U tome je dosta pomogao i sam vojvoda Hrvoje. Kivan na njega vojvoda Sandalj je iskoristio zauzetost Hrvatinića i s vojskom upao u Drijeva, preteo ga od Hrvoja i tamo sam zavladao. Ovaj gest vojvode Sandalja ražestio je vojvodu Hrvoja i ugarskog kralja, koji započeo sa odmazdom. U strahu od represija vojvoda Sandalj je morao potražiti sklonište u Dubrovniku. Na sličan način je postupio i knez Pavao Radenović. Obojica mole dubrovačku vladu da posreduje u njihovu izmirenju s ugarskim kraljem. Čini se da su oni ovoga puta bili spremni da prihvate Sigismunda za kralja Bosne i da ga okrunu bosanskom krunom.⁶¹

Izmirenje ugarskog kralja i Bosanaca, do kojega je došlo najkasnije pod konac listopada 1410. godine, bilo je kratka vijeka. Vojvoda Sandalj se vrlo brzo zamjerio Sigismundu zbog prodaje Ostrovice Mlečanima, s obzirom da je i sam na nju reflektirao. U proljeće 1411. odnosi su bili toliko zaoštreni da se moglo očekivati svakoga časa da će doći do otvorenoga rata između njih. Sredinom te godine nezadovoljni Bosanci su ponovno napadali Srebrenicu i tom prilikom je spalili. Srećom sukob se nije proširio a i neprijateljstva ne

⁶⁰ *Dipl. Rag.*, 195. Dubrovčani su se požalili kod vojvode Hrvoja zbog štete koja je nanesena njihovim trgovcima u Visokom u vrijeme tih sukoba. (M. Dinić, *Za istoriju rudarstva u srednjovekovnoj Srbiji i Bosni*, I, SAN, posebna izdanja, Odeljenje društvenih nauka, knj. 14, Beograd, 1955, 56.)

⁶¹ J. Radonić, »Der Grosswoiwode«, 397.

potrajaše dugo. Do novog izmirenja došlo je koncem kolovoza.⁶² Proširilo se ono na čitavu Bosnu i ovoga puta potraja nešto duže no inače. Nisu nam u dovoljnoj mjeri poznati uvjeti pod kojima je došlo do međusobnog mirenja. Sklapanjem mira između Bosanaca i Mađžara okončano je dugogodišnje razdoblje međusobnih sukoba koji započеше još na početku zadnje decenije XIV. stoljeća.

Iz tih dugogodišnjih sukoba s Mađžarima Bosna je izašla teritorijalno okrnjena. Izgubila je Srebrenicu, Kučlat i Srebrnik, kao i dvije značajne tvrđave: Brodar i Susjed. Najveći gubitak je ipak predstavljalo zaposjedanje Srebrenice od strane Mađžara a potom srpskog despota. Oko cjelokupne prošlosti Srebrenice ima dosta nejasnoća kad je riječ o početku XV. stoljeća. Pune dvije godine (vrijeme od 1410. do 1412. godine) ne postoje nikakvi neposredni podaci iz kojih se može pouzdano znati čija je ona. Samo neki izvori nagovještavaju da je ona u rukama despota Stevana Lazarevića, ali tek od svibnja 1413. godine.⁶³ U čijim rukama je do tada bila, ostaje da se nagada.

Mirenje bosanske gospode s ugarskim kraljem simbolično je bilo obilježeno na ugarskom dvoru u Budimu početkom 1412. godine. Zajedno s kraljem Stjepanom Ostojom na ugarskom dvoru su se našli skoro svi istaknutiji bosanski velikaši. Tu je najprije moglo i doći do mirenja dvojice bosanskih velmoža: vojvode Hrvoja i Sandalja Hranića. Izmirenje je bilo prividno, što se vrlo brzo i pokazalo. Prekid međusobnih veza i odnosa između ove dvojice bosanskih magnata uslijedio je najkasnije 1413. godine, kada ih vidimo u otvorenom sukobu.

Dok je vojvoda Sandalj bio zauzet ratovima s Turcima pomažući srpskog despota Stevana Lazarevića, to njegovo odsustvo iskoristio je vojvoda Hrvoje i napao mu posjede. Ovaj gest Hrvoja Vukčića razestio je ugarskoga kralja, koji je Hrvatinića proglasio odmetnikom i izdajnikom. Izdao je nalog svojim velikašima u Ugarskoj da se priključe vojvodi Sandalju u ratu protiv otpadnika, nevjernika i buntovnika, koji pogazi vjeru datu Sigismundu. Prikliješten od brojnih neprijatelja, usto još usamljen, pokušao je vojvoda Hrvoje naći zaštitu i pomoć od Mlečana. Molio ih je da barem posreduju na ugarskom dvoru za njegovo izmirenje sa Sigismundom. Ugarski kralj za ta posredovanja nije htio ni da čuje. Nije mu onda preostalo ništa drugo nego da se za pomoć obrati Porti. Na taj način vojvoda Hrvoje je Bosnu doveo u položaj turskog tributara.⁶⁴

Turci se nisu oglušili na Hrvojev poziv. U Bosnu ih je doveo Hrvojev protovestijar Mihajlo Kabužić, Dubrovčanin podrijetlom.⁶⁵ Turski vojni odredi navaljivali su u Bosnu sa tri strane. Jedan pravac njihovih napada išao je dolinom Bosne u pravcu Dubočca, drugi preko zapadne Bosne u pravcu

⁶² M. Dinić, *Za istoriju rudarstva*, I, 57.

⁶³ Isto, 57. Sigismund je Srebrenicu 1411. godine poklonio despotu Stevanu Lazareviću.

⁶⁴ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, 242.

⁶⁵ S. Ćirković, »Dve godine bosanske istorije (1414-1415)«, *Istorijski glasnik*, 3-4 (1953, 29-42, 31).

Hrvatske i treći dolinom Vrbasa do Uskoplja.⁶⁶ Napadi turske vojske na teritorij Bosne započeli su svibnja 1414. godine. Sama njihova pojava ulijevala je veliki strah kod bosanskog stanovništva. U strahu od njih i neki krupni bosanski feudalski su se obraćali dubrovačkoj vladi s molbom da im dozvoli skloniti se u njihov grad. Bilo ih je i onih koji su u Dubrovniku željeli kupiti oružje, kao što je vojvoda Sandalj Hranić.⁶⁷ Tako se naveliko spremio za obranu od Turaka, vojvoda Sandalj im se nije suprotstavio niti pružio bilo kakav otpor.

Turskim prodorom u Bosnu bili su tamo uveliko ugroženi ugarski interesi. Da bi ih otuda istjerao, odlučio je Sigismund da organizira jedan širi vojni poduhvat u koji bi se uključile i druge zapadne zemlje. Namjera mu je bila da usput kazni neposlušne Bosance koji su Turke i doveli u Bosnu. Tu se prije svega misli na vojvodu Hrvoja koji je u svim tim akcijama bio najzaslužniji što se Turci počeli otvoreno miješati u unutrašnje odnose bosanskoga kraljevstva. Planirao je Sigismund da započne s vojnim akcijama na Bosnu već u veljači 1415. godine. I dok se on tako spremio za napad, u Bosnu su upale nove, svježije turske vojne snage koje su za sobom ostavljale pustoš. O njihovoj provali govori jedno dubrovačko pismo upućeno u veljači 1415. godine na adresu ostrogonskog nadbiskupa.⁶⁸ U proljeće te godine Turci su već uveliko počeli ugrožavati i neke dalmatinske gradove, prije svih Šibenik i obližnje otoke. Tim povodom dubrovačka vlada je slala instrukcije svojim trgovcima kao i stanovnicima Brača, Hvara i Korčule kako treba da se suprotstavljaju i brane u slučaju da budu napadnuti od Turaka.⁶⁹

Suočen s najnovijim opasnostima koje su mu dolazile sa juga, naložio je Sigismund ugarskim banovima i prelatima koji su u neposrednom susjedstvu sa Bosnom, da s vojskom uđu u Usoru i tamo sačekaju novi turski prodor uperen prema sjeveru.⁷⁰ U međuvremenu turski odredi su se počeli povlačiti iz Bosne, što je za Ugarsku nagovještavalo bolja vremena; barem se tako slutilo. Turci su u Bosni ostavili samo manji odred svojih vojnika koji će kontrolirati situaciju. Proračuni Sigismunda, pa i velikog broja Bosanaca izjavili su se. Odlazak Turaka iz Bosne bio je ustvari samo promjena posade. Iz Skoplja se očekivao dolazak novih, svježih snaga predvođenih Ishak-begom. Ta turska vojska trebala je da pođe izvan Bosne jer su Bosanci pokorni i poslušni i plaćaju sultanu danak.

U namjeri da spriječi daljnji turski prodor na sjever, ugarski vojvoda i požeški župan Ivan Gorjanski krenuo je sredinom lipnja 1415. godine u pravcu Doboja⁷¹ Otuda je imao namjeru nastaviti prodor u centralnu Bosnu,

⁶⁶ *Dipl. Rag.*, 241.

⁶⁷ N. Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XV-e siècle*, seconde serie, Paris, 1899, 145.

⁶⁸ Lett. di Lev. VII, fo. 122', 20.II 1415.

⁶⁹ *Dipl. Rag.*, 248.

⁷⁰ S. Ćirković, »Dve godine bosanske istorije«, 33.

⁷¹ *Dipl. Rag.*, 250.

gdje ga je već čekala sakupljena ugarsko-hrvatska vojska, predvođena Ivanom Marothom (Morović) i Pavlom Čuporom.⁷² Iznenaduje da se toj ugarsko-hrvatskoj vojsci nisu pridružili niti kralj Stjepan Ostoja, niti vojvoda Sandalj Hranić. Bosanski kralj Stjepan Ostoja se u to vrijeme sklonio u svoje tvrđave.⁷³ Zbog čega se on nije pridružio ugarsko-hrvatskoj vojsci, ostaje da se nagađa.

Odlučni sukob Madžara i Turaka, koji mnogi povjesničari ne baš s pravom nazivlju dobojska bitka, izazvao je brojna nesuglasja, prije svega oko datiranja same bitke pa i njezina ubiciranja. Vjerojatno su tome doprinijeli i izvori koji se također ne slažu u iznošenju detalja o samoj bitki. Konfrontacija među povjesničarima nastala je oko toga kada je točno došlo do odlučne bitke, a onda i gdje se ona odigrala. Oko tih pitanja ne slažu se niti inozemni povjesničari.

Na ovaj vrlo značajan i, reklo bi se, prijelomni događaj za sudbinu Bosne nešto više svjetla bacaju narativni izvori u usporedbi s diplomatskim. Njihovi podaci su međusobno konfrontirani, što je i dovelo do nesuglasja među povjesničarima. Izgleda nam da je veliki utjecaj na starije povjesničare izvršio ugarski ljetopisac J. Thuroczy. U svojoj kronici pod naslovom *Chronica Hungarorum...* taj ljetopisac, pored ostaloga, spominje da su ugarske trupe krenule na zemlje vojvode Hrvoja, u cilju odmazde zbog njegovih pokušaja da napadne ugarske posjede u vrijeme dok je Sigismund izbivao izvan Ugarske boraveći u Konstanci.⁷⁴ Prestrašeni ugarski velikaši krenuli su s vojskom u Bosnu, predvođeni Ivanom Gorjanskim, Ivanom Marothom (Morović) i Pavlom Čuporom. Njima se najprije suprotstavio vojvoda Hrvoje sa svojim odredima potpomognut još i od Turaka. U toku same bitke činilo se da će Madžari odnijeti pobjedu, ali su se Bosanci u zadnji momenat poslužili lukavstvom. Ljudi koji su stajali po obližnjim brežuljcima unijeli su pometnju među Madžare povicima: »Ugri bježe«. Njihove povike čuli su ugarski vojnici pa su se počeli razbježavati na sve strane i povlačiti se pred Turcima i Bosancima prema sjeveru. U tom općem metežu koji je zahvatio ugarsku vojsku brojni vojnici bijahu pobijeni, a jedan broj i uhvaćen. Među njima i neki ugledni ugarski velikaši zadobiše sužanjstva, odvedeni su u tursko zarobljeništvo ili su pali u ruke vojvode Hrvoja. Na kraju opisa bitke ugarski ljetopisac iznosi i sudbinu nekih ugarskih velikaša koja ih je zadesila nakon poraza od Turaka i vojske vojvode Hrvoja Vukčića. Tako on za Ivana Gorjanskog, pored ostaloga, kaže da je zajedno sa Ivanom Marothom (Morović) pao u zarobljeništvo Turaka, dok je Pavao Čupor pao u ruke vojvode Hrvoja koji ga je zašio u volovsku kožu i tako zašivena bacio u rijeku, poprativši to riječima: »Ti koji

⁷² O tome se u Dubrovniku znalo već 28. juna te godine (*Dipl. Rag.*, 250)

⁷³ Isto, 250.

⁷⁴ J. Thuroczy, *Cronica Hungarorum*, ed. Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum*, Tyrnaviae 1365, Vindobonae, 1746.

si nekoč u ljudskoj podobi poslužio se bikovljevim glasom, podiči se sada i volovskim oblikom«. ⁷⁵

Razumljivo, ovakvim se pričanjima malo štošta može povjerovati. Lukavstvo kao glavni uzrok ugarskog stradanja koje J. Thuroczy ističe može biti samo isprika za težak poraz ugarske vojske. Prije će biti da su Madžari doživjeli poraz od vojvode Hrvoja kojeg su obilato pomagale turske vojne snage. Iznenadili su oni Madžare i napali ih s boka, tjerajući ih tako u panični bijeg u kome su mnogi stradali. Na izlaganje J. Thurocuya sumnju stavlja i sam L. Thallóczy, koji za Pavla Čupora navodi da je umro u zarobljeništvu, a takva je uostalom sudbina zadesila i Ivana Gorjanskog. ⁷⁶ U tursko sužanjstvo dospio je i Ivan Maroth (Morović). On je bio odveden u Zvečaj, otkuda se posredstvom Splitsanina Dujma Kukulića preko Dubrovčana obraća pismom na dvor ugarskoga kralja. ⁷⁷ Iz njegova sadržaja saznajemo brojne pojedinosti vezane za samu bitku. Pored ostaloga u pismu se spominje i jednodušnost svih Bosanaca koji su protiv Ugarske a na strani Turaka.

Oko datiranja same bitke postoje brojna nesuglasja. Dok jedni bitku stavljaju na početak kolovoza 1415. godine, kao što to čine F. Šišić, V. Klaić, M. Prelog, L. Thallóczy, V. Čorović i drugi, drugi opet smatraju da se bitka odigrala koncem srpnja te godine (K. Jireček, J. Radonić). Naš ugledni povjesničar medievist S. Čirković spomenutu bitku stavlja na početak srpnja 1415. godine. Za tu svoju tvrdnju navodi kao argument činjenicu da ugarska vojska u Bosni boravi već od sredine lipnja te godine i da je zbog te činjenice teško povjerovati da su »pri teškoćama snabdevanja i srednjovekovnom načinu ratovanja, čekale obe vojske punih mesec dana do sudara. Prema svemu, treba kao najverovatnije vreme bitke, uzeti prvu polovinu jula 1415. godine.« ⁷⁸

Na ovu kao i sve ranije tvrdnje sumnju donekle može baciti jedan malo poznati izvor koji daje W. Vlaić. ⁷⁹ U njemu se nešto više govori o tom značajnom događaju i poblize određuje njegovo vrijeme. U izvoru se pored ostaloga navodi da je do sudara ugarske i turske vojske došlo »...circa festum assumptionis beati Mariae«. Koristeći taj izvor, čini se da ni sam W. Vlaić nije najpreciznije odredio vrijeme spomenute svetkovine, pa i samu bitku stavlja na početak kolovoza 1415. godine. ⁸⁰

⁷⁵ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić*, 235.

⁷⁶ L. Thallóczy, *Povijest Jajca*, Zagreb, 1916, 32.

⁷⁷ *Dipl. Rag.*, 250-252.

⁷⁸ S. Čirković, »Dve godine bosanske istorije«, 38.

⁷⁹ Riječ je o: Ditrich von Niecheim, *De vita Joh.*, XXII, lib. III, cap. 9.

⁸⁰ Između ostaloga Vlaić ističe da su Turci na samom početku 1415. godine došli u velikom broju u Bosnu. Pljačkali su tom prilikom po Dalmaciji i Ugarskoj, ali su se ubrzo povukli nazad. Citirajući izvor Ditricha von Niecheima, autor mu dodaje svoj komentar, koji ovdje donosimo samo u fragmentima: »Circa festum assumptionis beati Mariae genauer Anfang august kometen die

Bosna, pasivna i dijelom razdijeljena, u vrijeme prijebitke, ujedinjuje se nakon nje i to sa proturskom orijentacijom. Bosanski velmože barem prividno su se ujedinili i tako ujedinjeni nakon ove bitke pokušali od Ugarske vratiti izgubljene teritorije u Usori, prije svih Srebrenicu koju je do tada držao srpski despot Stevan Lazarević.⁸¹

Pobjeda Turaka nad Madžarima u Bosni je ostavila trajnih posljedica. Tim događajem za jedan duži vremenski period od deceniju i više prestaje mađarski utjecaj. On će biti zamijenjen turskim. Jedna od trajnih posljedica je i likvidacija Usorske banovine.

Najnoviji događaji u Bosni prisilili su kralja Stjepana Ostoju i neke bosanske velmože na promjenu političke orijentacije. Najveći dio Bosanaca se više nije mogao oslanjati na Ugarsku, koja je eto potisnuta iz Bosne ovim porazom. Turska je ta koja se sve više počela miješati u unutrašnje stvari Bosne, arbitrirajući među Bosancima, pripremajući u njihovim međusobnim sukobima teren za konačno pokoravanje. Tek će s prestankom turskih najezdi dvadesetih godina XV. stoljeća započeti nova prougarska orijentacija. Ona će doći do izražaja naročito za vrijeme vladavine Stjepana Tvrtka II. Tvrtkovića.

U nastojanjima da vrati izgubljene pozicije u Bosni, Sigismund je pokušao vezati Stjepana Tvrtka II. Tvrtkovića rodbinski za ugarski dvor. U nastojanju da se što više približi Bosancima počeo je sve popustljivije nastupati prema njima. Možda baš i zbog tih okolnosti vidimo da se oblasni gospodari zajedno s kraljem Stjepanom Tvrtkom II. Tvrtkovićem potkraj dvadesetih godina XV. stoljeća počinju vraćati Ugarskoj. U to vrijeme oni će postati istovremeno vazali i Ugarske i Turske. Međutim Sigismund se počeo sve više zadovoljavati samo nominalnim priznavanjem tih vazalnih odnosa i vjernosti koju su mu iskazivali neki bosanski magnati. Prougarska politika koju provodi kralj Stjepan Tvrtko II. stvorit će gnjev i nezadovoljstvo kod nekih istaknutijih bosanskih feudalaca, u prvom redu kod vojvode Sandalja koji je strahovao od odmazde Turaka zbog takve prougarske politike bosanskoga kralja.

Nova polarizacija i sukobi u Bosni nastupili su na početku tridesetih godina XV. stoljeća, kada je vojvoda Radosav Pavlović zaratio s Dubrovčanima zbog prodatog dijela Konavala. Novi unutrašnji sukobi dali su povoda i mogućnosti Turcima za novu intervenciju. Pomažući kraljeve protivnike, prije svega isticanjem protukralja Radoivoja (nezakonitog sina Stjepana Ostoje), Turci su se sredinom četvrte decenije XV. stoljeća počeli

Türcken wieder nach Bosnien. Ihnen stollten sich entgegen multi nobiliae de Ungaria, armati pro defensione Ungariae, qui erant sex millia vel circiter.» (V. Vlaić, *Untergang des Bosnischen Königreichs*, Sarajevo 1926, 35.) Uočljivo je ovdje neprecizno datiranje svetkovine uzvišenja Blažene Djevice Marije, što uvjetuje i zabunu kod datiranja same bitke. Dobro je poznato da spomenuta svetkovina, koja je u narodu poznatija kao »Velika Gospa« u katoličkoj crkvi se slavi točno 15. kolovoza.

⁸¹ *Dipl. Rag.*, 250.

sve više miješati u rješavanje unutrašnjih sukoba u Bosni. Protukralja Radivoja je u Bosni počeo da podržava sve izražajnije i sam vojvoda Sandalj koji je bio u otvorenom sukobu s Radosavom Pavlovićem. Ugrožen sa skoro svih strana u Bosni, na kraju je kralj Stjepan Tvrtko II. Tvrtković morao potražiti utočište i pomoć na ugarskom dvoru.

Pod sam kraj svoga života pokušao je Sigismund još jednom vratiti izgubljene pozicije u Bosni jednim organiziranim vojnim pohodom. U tom smislu poduzima on opsežne planove i konkretne mjere u periodu od 1432. do 1435. godine. Pokušao je organizirati cjelokupni obrambeni sistem Ugarske. Jedna od ključnih reformi koju provodi u tom pogledu bila je prikupljanje vojske podijeljene u tri kategorije: kraljevska, banderije i županijska vojska. Ovakav nacrt sistema obrane zemlje davao je mogućnosti pojedinim okruzima da se kod provale Turaka i sami mogu njima odupirati. U slučaju opće opasnosti, mogla se provesti brza mobilizacija čitave zemlje za obranu od Turaka.

Da bi što bolje ojačao južne granice, Sigismund je pored zakonskih, poduzimao i druge izvanredne mjere. Jedna od tih je pozajmljivanje novca u vojne svrhe. Zajmodavci su mu bili uglavnom ugarski velikaši te državni funkcionari koji su ujedno bili i nosioci kraljevske balkanske politike. Među pozajmljivačima spominje se i ime Matka Talovca. O svom trošku spremio je on za bosanski rat 1117 kopljanika.⁸² Za pozajmljeni novac ugarski mu je kralj dao u zalog grad Sušicu (Sveti Juraj = Đurđevac) u križevačkoj županiji, koji je držao vlastelin Stjepan Prodavić, unuk negdašnjeg bana Mikka Prodavića.⁸³

Povoljna prilika ugarskom kralju se ukazala 1434. godine kada je mogao vratiti poljuljani ugled i pozicije u Bosni gdje je bio ugrožen njegov štićenik Stjepan Tvrtko II. Tvrtković. Vojne akcije u Bosni i pružanje pomoći ugroženom kralju povjerio je Matku Talovcu. Ugarska vojska pomognuta odredima kralja Stjepana Tvrtka II. uspjela je tom prilikom zauzeti Hodi-djed, Jajce, Bočac, Komotin, Vranduk i još neke gradove i utvrđenja u Bosni.⁸⁴ Ovaj uspjeh Mađžari nisu iskoristili na najbolji mogući način. Njihova vojska se vrlo brzo povukla iz Bosne, ne zadržavši se dugo. Već pod konac 1434. godine vratio se Matko Talovac u Ugarsku. Zajedno s njim Bosnu je napustio i kralj Stjepan Tvrtko II. Tvrtković, ne zna se zbog čega.

⁸² Mayar Országos levéltár, Collectio Antemohacziana, D1. 34.067.

⁸³ D1. 34.067. Usporedi: Peter Rokay, »Poslednje godine balkanske politike kralja Žigmunda (1435-1437)«, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, XII-1/1969, 89-109, 91.

⁸⁴ D1. 34.067. »...ad singularum nostre maiestatis requisitionem et de nostro speciali mandato in subsidium fidelis nostri illustris Stephani Twerk regis Bosne contra seussimos Turcos... mile centum ac decem et septem lancearum ad rationem nostre maiestatis levavit, et cum eiusdem suis gentibus et aliis nonnullibus nostris fidelibus sibi per nos adiunctis ipsum regnum Bosne manu forti subintravit Turcis et aliis predictis infidelibus et rebellibus obsid... castrorum regis Vranduc, et Bochach et alia multa castella fortalitia et munitiones in eodem regno existentes et habita manibus nostris regis apropiavit«. Usporedi: P. Rokay, »Poslednje godine«, 101.

Po svemu sudeći njih je tamo ugrožavala turska vojska koja je pružala pomoć protukralju Radivoju Ostojiću i vojvodi Sandalju. O nadiranju ugarske vojske i prividnom uspjehu u Bosni svjedoči jedno dubrovačko pismo poslato na adresu Matka Talovca. U njemu ga Dubrovčani mole da posreduje u njihovu korist kod bosanskoga kralja oko ukidanja novina što su u Bosni zavedene od strane Stjepana Tvrtka II. Tvrtkovića.⁸⁵ O stvarnim uspjesima Matka Talovca u Bosni svjedoči i jedna Sigismundova darovnica učinjena za Matka Talovca 1437. godine. U njoj se, pored ostaloga, kaže da je »... memoratus Matcho banus illustrem Sthephanum Twertk regem scilicet Bosne pretactum simulcum baronibus et notabi... ipsum possonium in conspectum nostre adduxit maiestatis...«⁸⁶

Kako nije uspio ostvariti željene rezultate vojnim akcijama koje je poduzeo 1434. godine, Sigismund se u proljeće naredne godine spremao za novi vojni pohod na Bosnu. Namjera mu je bila da vrati Hum, gdje su tamošnja vlastela Radivojevići uspjeli zbaciti prevlast vojvode Sandalja. Željeli su se oni vratiti pod okrilje ugarske krune. U proljeće 1435. piše Sigismund Dubrovčanima moleći ih da pomognu ustanike u Humu jer su nekada oni bili njegovi podanici, pa bi i sada to željeli ostati.⁸⁷ U vojnim akcijama oko Huma sudjelovao je i sam bosanski kralj Stjepan Tvrtko II. zajedno s Jurjem Vojsalićem i krbavskim knezovima.⁸⁸ U ovim vojnim akcijama oko Huma Ugarska, pomognuta kraljem Stjepanom Tvrtkom II, imala je samo polovičan uspjeh. Ono što je za nju bilo loše to je da su tim polovičnim uspjehom natjerani Turci da tamo interveniraju opsežnijim vojnim akcijama. Oni se pojavljuju sredinom 1435. u nešto većem broju. Ovoga puta poziv im je uputio vojvoda Stjepan Vukčić Kosača koji je bio ugrožen skoro sa svih strana od svojih neprijatelja i neprijatelja svoga strica.

Turci su se odmah odazvali Kosačinu pozivu. Čim je njihova vojska stigla u Hum, Mađžari su se otuda povukli. Zajedno s njihovim namjesnikom Đurđem Kerom iz Huma se povlači i kralj Stjepan Tvrtko II. Tvrtković. Ostaje nedovoljno jasno pod kakvim uvjetima i okolnostima je on napustio Bosnu.

Sigismundov pokušaj vraćanja utjecaja u Bosni doživio je novi neuspjeh. U svojoj vrlo aktivnoj balkanskoj politici doživio je još jedan krah. Možda je razlog njegovu odustajanju od Bosne bio i sukob s Frankopanima u Hrvatskoj. Njegovu zauzetost iskoristio je Stjepan Vukčić Kosača, koji prenosi ratište na ugarski teritorij. Njemu su i ovoga puta obilato pomagali Turci, koji se ožujka 1436. godine ponovno pojavljuju.

⁸⁵ Lett. di Lev. XI, fol. 187-199, 16. VIII 1434.

⁸⁶ D1. 34.067. Vidi sadržaj napomene 84.

⁸⁷ *Dipl. Rag.*, 391-392.

⁸⁸ P. Rokay, »Posljednje godine«, 100. Tvrtku II. Tvrtkoviću je u tim Žigismundovim planovima bila namijenjena izvjesna vojna uloga u Humu. Kad upućuje poruke Ivanu i Stjepanu Frankopanu, susjedima Stjepana Kosače, ugarski kralj ih moli da pomognu pri osvajanju Huma. (S. Čirković, *Herceg Stefan Vukčić*, 8.

I dok je tako Kosača nizao uspjehe na račun Madžara, pomagan od Turaka, Sigismund je imao velikih poteškoća i problema u Albaniji. Tu su za njega i drugi problemi, od kojih treba istaći Bazelski sabor, kao i ugroženost južnih granica Ugarske. Sve je to sputavalo ugarskoga kralja da poduzme odlučnije vojne akcije u Bosni, gdje su mu interesi bili u velikoj mjeri ugroženi.

Pod sam kraj života nastojao je još jednom vratiti izgubljene pozicije u Bosni. Pokušao je iskoristiti zauzetost Turaka gušenjem pobune u Albaniji, koju je i sam pomagao. Ni ovoga puta nije uspio slomiti otpor Kosače i natjerati ga da mu se pokori i napusti protursku politiku. Kad je konačno uvidio da ga neće vojno slomiti, morao se odreći aspiracija na Bosnu i njenu krunu za kojom je čeznuo gotovo sve vrijeme vladavine u Ugarskoj i Hrvatskoj, a to je gotovo četrdeset godina. Morao je da se izmiri s vojvodom Stjepanom Vukčićem Kosačom, kome je potvrdio sve posjede što ih je naslijedio od strica Sandalja, uključujući tu i Hum.⁸⁹ Nedugo iza toga Sigismund je i umro, 1437. godine. Tako su propali svi njegovi pokušaji krunjenja bosanskom krunom. I ne samo to, već i vraćanje ugarskog utjecaja u Bosni i Humu. Interesi za Bosnu nakon njegove smrti naglo su opali.

Smrću Sigismunda završava se jedno skoro polustoljetno ratovanje između Ugarske i Bosne. Dugotrajni i iscrpljujući ratovi ostavili su velike posljedice za obje strane. Jasno je da je u tome kudikamo više posljedica osjećala bosanska kraljevina, koja je tim iscrpljujućim ratovima postala lak plijen turskih osvajanja. Bosna, osim tih ratova, podrivana još i iznutra vrlo brzo je postala plijen turskih osvajanja.

Ako bismo željeli na kraju rezimirati odnose sa Bosnom, onda bismo mogli ukratko reći samo to da je Bosna uspjela odoljeti ugarskim napadima ali je zato iscrpljena lako postala plijen mnogo opasnijeg neprijatelja, ne samo za nju nego i za čitav Balkan. Sigismundovi planovi krunjenja bosanskom krunom stvarali su i unutrašnje nesuglasje i međusobna trvenja bosanskih velikaša kao i učestale promjene na bosanskom prijestolju.

⁸⁹ S. Ćirković, *Herceg Stefan Vukčić*, 22.

Pavo Živković: SIGISMUND'S REVENGE AGAINST HORVATS AND AN ATTEMPT OF SUBMISSION OF BOSNIAN KINGDOM

S u m m a r y

The relationship of Sigismund and Bosnia at the end of the 14th and the beginning of the 15th century has been investigated. But all the answers about separate questions of this mutual relationship (sufferings of the family Horvat, first and second Dobor battles as well as the so-called Doboj battle) are not enough for the complete illumination of the mentioned problems. This article is an attempt to throw more light on the problem and to clear up some disagreements. It is based on some newly found sources.

Special attention is given to the first Dobor battle in 1394, second Dobor battle in 1408 and to the so-called Doboj battle in the middle of August of 1415. After the first battle and the sufferings of the family Horvat, the Bosnian king Stjepan Ostoja had to give up his dominance over Dalmatia and Croatia, according to the rules of the so-called »Đakovo agreement«.

King Stjepan Tvrtko II Tvrtković did not die in the second Dobor battle in 1408 as stated in our older and foreign historiographies. He was still the king at the beginning of the following year.

The third question to which most space is devoted is the so-called Doboj battle in 1415. The opinions on this subject have been divided in our and foreign historiography. It concerns the date and the place of this event. The author tries to clear up these points. He has established on the basis of little known source that the battle took place in the middle of August in 1415 around the Assumption time. The place where the battle took place could not have been Doboj. It could be said it was in the valley of Lašva where the Hungarian army penetrated.

The rest of the article is devoted to the last years of the rule of Sigismund and his so-called Balkan politics when the question of Bosnia was prominent and when there was an attempt to make him a king of Bosnia.